



Connecting People's Capacities

„Savjetodavni i participativni pristupi u šumarstvu“

Izvještaj misije

Jurij Beguš

Podgorica i Ljubljana, 31. 12. 2008.

<u>1</u>	<u>UVOD.....</u>	<u>4</u>
1.1	SKRAĆENICE	4
1.2	AKTIVNOSTI U OKVIRU MISIJE	5
1.3	OPŠTI CILJEVI/ZADACI MISIJE.....	6
<u>2</u>	<u>ANALIZA DJELATNOSTI UPRAVE ZA ŠUME/SLUŽBE U VEZI SA PRIVATNIM ŠUMAMA / VLASNICIMA ŠUMA</u>	<u>6</u>
2.1	PRIVATNI VLASNICI ŠUMA, PRIVATNE ŠUME.....	6
2.2	MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE	7
2.3	UPRAVA ZA ŠUME.....	7
2.4	ZAKONSKI OKVIR	8
<u>3</u>	<u>RADIONICA O PARTICIPATIVNOM PRISTUPU WS1.....</u>	<u>10</u>
3.1.1	ANALIZA VIZUELIZACIJE	11
3.1.2	ANALIZA REZULTATA H-DIJAGRAMA ZA PITANJE „POZICIJA ŠUMARSTVA U DRUŠTVU CG“	12
3.2	DAN NA TERENU 1 – INDIVIDUALNA TERENSKA POSJETA RAZLIČITIM PARTNERIMA.....	15
3.3	DAN NA TERENU 2 – SASTANAK SA RAZNIM PARTNERIMA.....	16
<u>4</u>	<u>SASTANAK I RADIONICA SA PREDSTAVNICIMA UVŠ WS2</u>	<u>16</u>
4.1	OCJENA ODNOSA IZMEĐU ŠUMARA I PRIVATNOG VLASNIKA ŠUME.....	17
4.2	MIŠLJENJE UČESNIKA O NJIHOVIM SAVJETODAVNIM POTREBAMA	19
4.3	EVALUACIJA WS2	20
<u>5</u>	<u>RADIONICA O SAVJETOVANJU I EFIKASNOJ KOMUNIKACIJI U ŠUMARSTVU – WS3</u>	<u>20</u>
5.1	OCJENA POSTOJEĆEG STANJA SAVJETOVANJA U ŠUMARSTVU CG	22
5.2	IZVODLJIVE CILJNE GRUPE ZA SAVJETOVANJA U ŠUMARSTVU CG, SAVJETODAVNE POTREBE..	22
5.3	EVALUACIJA WS1 I WS3	24
<u>6</u>	<u>OCJENA OBRAZOVNIH I SAVJETODAVNIH POTREBA ŠUMARA (KOJI RADE ZA PRIVATNE ŠUME) I VLASNIKA ŠUMA (U OKVIRU UDRUŽENJA VLASNIKA ŠUMA NA OPŠTINSKOM NIVOU).....</u>	<u>25</u>
6.1	IZVORI INFORMACIJA	25
6.2	DEFINISANJE PROBLEMA – STANJA	25
6.2.1	NEEDUKOVANI I NEOBUČENI VLASNICI ŠUMA	25
6.2.2	NEDOVOLJNO DJELOTVORNA UŠ U ODNOSU NA PRIVATNE ŠUME	25
6.2.3	VELIKE POTREBE U NŠPCG ZA SAVJETODAVNIM USLUGAMA I PARTICIPATIVNIM PRISTUPOM.....	26
6.3	DEFINISANJE CILJEVA	26
6.4	CILJNE GRUPE.....	26
6.5	CILJEVI OBUKE, EDUKACIJE SAVJETODAVNIH USLUGA	26
6.6	VRSTE OBUKE, EDUKACIJE I SAVJETODAVNIH USLUGA; POTREBE	26

7	<u>PREPORUKE.....</u>	<u>27</u>
7.1	PLAN JAČANJA KAPACITETA	28
7.1.1	GENERALNI PLAN JAČANJA KAPACITETA.....	29
7.1.2	PREDLOG NEPOSREDNIH AKTIVNOSTI ZA RAZVOJ UŠ	29
7.1.3	PLAN JAČANJA KAPACITETA ZA 2009.	30
7.1.4	JAČANJE KAPACITETA SA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM	34
8	<u>ORGANIZOVANJE I VOĐENJE MEĐUNARODNE STUDIJSKE POSJETE KOJU ČINI EKSPERTSKA GRUPA PREDSTAVNIKA SA PODRUČJA SAVJETOVANJA</u>	<u>35</u>
9	<u>ANEKS.....</u>	<u>36</u>
	PLAN WS1: PARTICIPATIVNE METODE	36
	PLAN WS2: SASTANAK I WS SA PREDSTAVNICIMA UVŠ	40
	PLAN WS3: SAVJETODAVNE METODE I EFIKASNA KOMUNIKACIJA U ŠUMARSTVU	41

1 Uvod

Ovaj izvještaj obrađuje aktivnosti realizovane tokom misije međunarodnog konsultanta, u periodu od 26. novembra do 12. decembra 2008. Misija je bila posvećena savjetodavnim i participativnim pristupima u šumarstvu. Opšti cilj misije je bio obezbjeđivanje različitih vrsta stručnog jačanja kapaciteta pod okriljem SNV-a, a naročito u oblasti obrazovanja i obuke (trenera) u šumarstvu, kako u Upravi za šume tako i stručnjaka iz udruženja privatnih vlasnika šuma u cilju njihovog osposobljavanja za pružanje takvih usluga privatnim vlasnicima šuma.

Sve aktivnosti su realizovane u tijesnoj saradnji i pod vođstvom Mr Franca Ferlina, SNV, u saradnji sa SNV timom, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠiV), Upravom za šume (UŠ) i Udruženjem privatnih vlasnika šuma (UVŠ).

MK želi da ovom prilikom izrazi zahvalnost Mr Francu Ferlinu, Dr Milosavu Anđeliću, pomoćniku Ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Radošu Šućuru, direktoru Uprave za šume – UŠ, Joveti Terziću UŠ, Mensuri Nuhodžić SNV, savjetniku za šumarstvo i Zoranu Mijoviću, logističaru SNV-a.

1.1 Skraćenice

UVŠ	Udruženja vlasnika šuma
UŠ	Uprava za šume
PGŠ	Plan gazdovanja šumama
MK	Međunarodni konsultant
NVO	Nevladina organizacija
NŠPCG	Nacionalna šumarska politika Crne Gore
NDŠP	Nedrvni šumski proizvodi
NP	Nacionalni park
CG	Crna Gora
MPŠiV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
PŠ	Privatna šuma
JUŠ	Javna uprava šuma
PVŠ	Privatni vlasnici šuma
PPP	Power Point prezentacija
IP	Izjava politike (u NŠPCG)
WS1	Radionica o participativnom pristupu
WS2	Sastanak i radionica sa predstavnicima UVŠ (Berane)
WS3	Radionica o savjetodavnim uslugama i efikasnoj komunikaciji u šumarstvu
WS	Radionica
TOT	Obuka trenera
TOF	Obuka šumara

1.2 Aktivnosti u okviru misije

Tokom misije, MK je realizovao slijedeće zadatke i aktivnosti:

- | | |
|---------------------------------|---|
| 26. 11. 2008. srijeda | <ul style="list-style-type: none">- Dolazak u Podgoricu- Sastanak sa Franc Ferlinom- Pripremanje konačnog plana misije |
| 27. 11. 2008. četvrtak | <ul style="list-style-type: none">- Sastanak sa pomoćnikom ministra, dr Miloslavom Andjelićem, MPŠiV- Sastanak sa direktorom UŠ, Radošom Šućurom- Pripremanje posjete Sloveniji- Pripremanje radionice za participativni pristup sa Mensurom Nuhodzić. |
| 28. 11. 2008. petak | <ul style="list-style-type: none">- Posjeta Upravi u Pljevljima- Sastanak sa Jovetom Terzićem- Terenska posjeta privatnim šumama sa šumarom Mišom Ilinčićem, područje Vezišnica i područje Kosanica |
| 29. 11. 2008. subota | <ul style="list-style-type: none">- Proučavanje dokumentacije- Pripremanje radionice WS1 |
| 30. 11. 2008. nedjelja | <ul style="list-style-type: none">- Proučavanje dokumentacije- Pripremanje radionice WS1 |
| 1. 12. 2008. ponedjeljak | <ul style="list-style-type: none">- Pripremanje radionice WS1- Sastanak sa Rajkom Radulovićem, MPŠiV- Sastanak sa James Ackworth, LUX Development |
| 2. 12. 2008. utorak | <ul style="list-style-type: none">- Održavanje radionice WS1 |
| 3. 12. 2008. srijeda | <ul style="list-style-type: none">- Održavanje radionice WS1 |
| 4. 12. 2008. četvrtak | <ul style="list-style-type: none">- Održavanje radionice WS1- Dan na terenu 1 |
| 5. 12. 2008. petak | <ul style="list-style-type: none">- Održavanje radionice WS1- Dan na terenu 2- Analiza održane radionice WS1- Analiza rezultata radionice WS1 |
| 6. 12. 2008. subota | <ul style="list-style-type: none">- Pripremanje radionice WS2 |
| 7. 12. 2008. nedjelja | <ul style="list-style-type: none">- Pripremanje radionice WS2 i WS3 |
| 8. 12. 2008. ponedjeljak | <ul style="list-style-type: none">- Transfer do Berana- Pripremanje radionica WS2 i WS3 |
| 9. 12. 2008. utorak | <ul style="list-style-type: none">- Održavanje radionice WS2 |

- Analiza rezultata radionice WS2
- 10. 12. 2008. srijeda**
 - Održavanje radionice WS3
- 11. 12. 2008. četvrtak**
 - Održavanje radionice WS3
 - Sastanak sa Milanom Spasojevićem, Srednja stručna škola „Vukadin Vukadinović“ Berane
 - Putovanje do Podgorice
 - Sastanak sa Francom Ferlinom
- 12. 12. 2008. petak**
 - Analiza rezultata radionice WS3
 - Pripremanje studijske posjete Sloveniji
 - Putovanje do Ljubljane, Slovenija

1.3 Opšti ciljevi/zadaci misije

- a) Analiza djelatnosti Uprave za šume/službe u vezi sa privatnim šumama/vlasnicima šuma
- b) Ocjena šumarskog obrazovanja i potreba za dodatnom obukom šumara (koji rade u privatnim šumama) i vlasnika šuma (u udruženjima vlasnika šuma na opštinskom nivou)
- c) Uvođenje i pružanje obuke o savremenim metodama za pružanje savjetodavnih usluga i načina komunikacije
- d) Uvođenje i pružanje obuke u primijenjenim participatornim metodama / vještinama u šumarstvu (sa akcentom na promociji udruživanja vlasnika šuma)
- e) Davanje preporuka za organizacioni i funkcionalni razvoj šumarske savjetodavne službe i strategije / plana za njenu edukaciju i obuku
- f) Organizovanje i vođenje međunarodne studijske posjete savjetodavnoj službi (poželjno posjeta Sloveniji) za ekspertsku grupu partnera.

2 Analiza djelatnosti Uprave za šume - Službe za privatne šume / vlasnike šuma

U Crnoj Gori je već realizovano nekoliko projekata i u okviru mnogih od njih je izvršena analiza stanja i aktivnosti vezanih za PVŠ/PŠ. Neki od tih rezultata su upotrijebljeni u ovom izvještaju kao dopuna našim zapažanjima. Pod upravom šuma podrazumijevamo MPŠiV i UŠ.

2.1 Privatni vlasnici šuma, privatne šume

Obzirom da misija nije bila posvećena prikupljanju podataka i utvrđivanju stanja u vezi sa PVŠ, preuzeli smo podatke iz dva dokumenta: Nacionalna šumarska politika Crne Gore (NŠP) i Istraživanje nedrvenih šumskih proizvoda (NDŠP), za koje je urađen izvještaj od strane Zavoda za strateške studije i prognoze. NŠPCG i drugi dokumenti navode da 33% u CG su šume u privatnom vlasništvu, što čini 244.000 ha. Različiti dokumenti takođe navode da su podaci o PŠ oskudni, što je nekoliko puta navedeno u različitim razgovorima tokom misije. Prema tome, koristili smo i podatke iz istraživanja NDŠP koji su prikupljeni putem upitnika. Istraživanje je sprovedeno samo u sjevernom regionu zemlje, i daje ukupan pregled stanja u vezi sa PVŠ i PŠ.

Većina PVŠ živi u ruralnim područjima (preko 60%). Više od polovine njih ima posjede veće od 5 ha. Svoje šume su dobili nasljeđem. Više od 50% PŠ nema planove gazdovanja. Osnovna svrha sječe drveta jeste zadovoljavanje potreba domaćinstava (drvo za ogrijev).

Gotovo 40% su lišćarske šume, 33% su mještovite, a manje od 30% su četinarske šume. Tokom posjete Pljevljima smo dobili podatak da je prosječna drvena zaliha u PŠ oko 100 m³/ha, što je, u poređenju sa državnim šumama, relativno malo. Drvena zaliha u državnim šumama u tom regionu je 235 m³/ha. To znači da ne možemo računati na visoku vrijednost dozvoljenog etata u PŠ, obzirom da su te šume već previše sječene.

Prema navedenom istraživanju, PVŠ nemaju ozbiljnih problema u dobijanju dozvola za sječu, ali nijesu zadovoljni uslugama. Imaju isti, ili čak gori, stav prema dozvolama za transport. Sa druge strane, PVŠ su veoma zadovoljni kada dobiju sadnice ili savjete. Tokom radionice, koja je organizovana u Beranama za članove UVŠ, su predstavljena ista iskustva.

Zanimljivo pitanje je bilo ko je pomogao PVŠ da riješe svoje probleme (bespravna sječa i krađa drveta, nedostatak kontrole, nedostatak informacija, zastarjele tehnologije, nedovoljno poznavanje zakona). Samo 10 % ispitanika je odgovorilo da im je pomogla Vlada ili UŠ. Ove dvije institucije su bile na vrhu liste onih koji su im pomogli da riješe svoje probleme. Ovaj dio istraživanja je direktno vezan za savjetodavne usluge. PVŠ definitivno očekuju pomoć od Vlade (zakoni, subvencije) i UŠ (savjeti, planiranje gazdovanja šumama).

Trenutno, naponi PVŠ su usmjereni na formiranje novih UVŠ i na funkcionisanje postojećih UVŠ. U područjima u kojima su šume važne, UVŠ su u potpunosti formirana. Formirana su u opštinama i rade više na političkom nego na tehničkom planu. UVŠ su ozbiljni i snažni partneri, koji se moraju ispoštovati u osmišljavanju razvoja šumarstva u CG.

2.2 Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Prema Zakonu¹, MPŠiV je nadležno za cjelokupnu kontrolu sektora šumarstva. Trenutno, Ministarstvo, izuzev Šumarske inspekcije i Centra za monitoring, ima samo dva službenika koja rade na šumarstvu, uključujući pomoćnika ministra. Iz tog razloga se snažno oslanja na podršku Uprave za šume i međunarodne donatorske projekte u ispunjavanju svojih nadležnosti.

Vlada, ili bolje rečeno Ministarstvo, je u potpunosti svjesno značaja PŠ i PVŠ. Prepoznati su i u Nacionalnoj šumarskoj politici, koja do sada predstavlja najznačajniji dokument u šumarstvu. Činjenica je da su predstavnici PVŠ bili pozvani da aktivno učestvuju u izradi novog Zakona o šumama. PVŠ su prepoznati kao jednaki partneri u šumarskom okruženju Crne Gore.

2.3 Uprava za šume

Uprava za šume je najveća javna šumarska ustanova i glavni akter sa stručnog stanovišta, koji radi sa PVŠ u šumarstvu Crne Gore. Svojim djelatnostima i službenicima pokriva cijelu zemlju. Najznačajniji zadaci su²:

- razvoj uzgoja, zaštita i eksploatacija šuma,
- adekvatna njega, obnavljanje, unapređenje i amelioracija šuma (biološka reprodukcija), izdvajanje sjemenskih objekata – provjera zdravlja i obezbjeđivanje sjemenskog i sadnog materijala,

¹ Jernej Stritih, konsultantski izvještaj, 4. okt. 2007.

² Jernej Stritih, konsultantski izvještaj, 4. okt. 2007.

- očuvanje prirodnih i nastalih vrijednosti šuma, prevencija i eliminacija negativnih uticaja biotičkih i abiotičkih faktora, koji ugrožavaju te vrijednosti i rehabilitacija postojećeg stanja,
- zaštita šuma i šumskog zemljišta od bespravnog zauzimanja i korišćenja, požara, itd.,
- monitoring i prognostička služba,
- planiranje gazdovanja šumama putem opštih i posebnih osnova, detaljnih izvođačkih projekata i programa pošumljavanja,
- izrada programa šumskih puteva,
- doznaka, premjer i žigosanje stabala za sječu i izdavanje potvrda o porijeklu šumskih proizvoda,
- potpisivanje ugovora za korišćenje državnih šuma na osnovu prethodno objavljenog javnog tendera, upravljanje šumarskim informacijama i bazama podataka (informacioni sistem);
- jačanje stručnog kapaciteta (savjetodavne usluge, kursevi, itd.).

Najznačajniji i najčešći zadaci od navedenih za potrebe PŠ je doznaka stabala, označavanje drvnih sortimenata i izdavanje dozvola za transport, koje uglavnom vrše šumari na terenu. To znači da moraju obraditi jedan m³ najmanje tri puta i stoga nemaju vremena za druge djelatnosti usmjerene na PVŠ.

UŠ ima oko 400 službenika. Obrazovna struktura pokazuje da 85 ima univerzitetsku diplomu (67 šumarskih inženjera) i 206 šumara (čuvari). Najznačajniji problemi se odnose na neadekvatno obrazovanje (šumari koji rade na terenu), nepovoljna starosna struktura i nedostatak interesovanja za studiranje šumarstva³. Takvo stanje ne odgovara budućim izazovima, naročito na polju savjetodavnih usluga za PVŠ i drugu javnost.

Rezultatima vježbi na radionici (WS1, WS3) smo ilustrovali analizu funkcionisanja UŠ u vezi sa PVŠ i PŠ. Većina učesnika na radionicama su bili šumari. Osim njih, održali smo radionicu i sa predstavnicima UVŠ (WS2).

Šumari, učesnici radionica, su pokušali da stvore sliku funkcionisanja šumarstva (i UŠ) na osnovu ocjene pozicije šumarstva u društvu CG. Njihova ocjena nije bila dobra (vidi poglavlje 3.1.2). Razlozi za to su:

- loša kadrovska opremljenost UŠ,
- needukovani i nevješti šumarski službenici,
- loša komunikacija UŠ sa spoljašnjim okruženjem.

Jedno od pozitivnih pitanja za koje su učesnici rekli da je pozitivno, ako ne dobro, jesu zakoni i gazdovanje. Naročito su naglasili planove gazdovanja šumama.

Predstavnici UVŠ su izvršili ocjenu odnosa između šumara i vlasnika šuma i ocijenili ga lošim (vidi poglavlje 4.1). Razlozi su opet vezani za službenike zbog korupcije, nedovoljnog ekspertskog znanja i nedostatka komunikacije (oboje na strani UŠ). Još neki od razloga za lošu ocjenu ovog odnosa se odnose na visoke formalne obaveze (porezi) i prekomjerna birokratija (doznaka stabala, dozvole). Takođe su naveli spore procedure kod restitucije.

2.4 Zakonski okvir

Ova analiza ne može zaobići dokumente, koji predstavljaju zakonski okvir za djelatnosti upravljanja šumama u oblasti savjetodavnih usluga i učešća. Analizirali smo nedavno usvojenu „Nacionalnu šumarsku politiku Crne Gore“. Ovaj dokument predstavlja snažnu

³ Nikolai IONOV, obrazovanje, obuka, savjetodavne usluge, istraživanja i međunarodna saradnja, konsultantski izvještaj, FODEMO faza II, novembar 2007.

osnovu i čvrst okvir za buduće savjetodavne aktivnosti i uključuje različite partnere u procese donošenja odluka. Njeni ciljevi će biti snažan izazov za šumarstvo CG, koji će zahtijevati radikalne kadrovske i određene organizacione promjene. Teško je predvidjeti kada će se ostvariti utvrđeni ciljevi, ali vjerujemo da je potrebno početi što prije.

Osnovna načela politike su sadržana u ciljevima Politike. Opšti cilj br. 4 Nacionalne strategije održivog razvoja kaže da se mora poboljšati sistem upravljanja i učešća javnosti, sa mobilisanjem svih aktera i uz jačanje kapaciteta na svim nivoima. Ovaj cilj predviđa poštovanje učešća na svim nivoima. Prema tome, svi partneri se moraju mobilisati, naročito na strani upravljanja i VŠ. Oni direktno rade sa šumama, a izjave politike to prepoznaju kao glavni instrument u ostvarivanju toga.

Preciznije, „participatorni okvir i savjetodavne usluge“ ili bolje zadaci i aktivnosti koje se tiču savjetovanja i participatornog pristupa (predstavljaju snažne stubove u procesu jačanja kapaciteta koji se zahtijeva ovim dokumentom) su definisani izjavama politike (IP).

Šume imaju značajnu ulogu u ruralnom razvoju (IP9), pa se samim tim mora formirati savjetodavno tijelo Uprave za šume za svaku opštinu. Osim državnih, privatne šume pružaju ekološke usluge javnosti (IP10). Država mora pružiti stručne usluge i druge podsticaje PVŠ. Lista zadataka za ovu IP, između ostalog, sadrži uspostavljanje bolje komunikacije sa PVŠ i savjetodavnim službama u šumarstvu. Savjetodavne usluge u šumarstvu su značajne u IP15, koja se bavi transparentnim tržištem šumskih proizvoda i šumarskim uslugama.

Proces integrisanog planiranja u šumarstvu mora obuhvatiti sve partnere (IP21) – učešće. Učešće (i savjetovanje) je obuhvaćeno IP27. Ova izjava se bavi UVŠ. Aktivnosti su otišle dalje u ovoj sferi šumarstva. U CG su već formirana (uz veliku podršku SNV-a) UVŠ u svim opštinama, koje su značajne sa aspekta šumarstva. Prema IP5, neophodno je formirati UVŠ i na primorju.

Učešće javnosti je definisano IP33, koja utvrđuje dvostranu komunikaciju.

NŠPCG akcenat stavlja na savjetodavnim uslugama u šumarstvu u svojim IP26 i IP31. U IP26, dokument predviđa savjetodavnu obuku savjetodavne službe za privatne vlasnike šuma. Formiraće se u Upravi za šume ili bolje Šumarskoj službi. Najveći, i u početku najznačajniji izazov, će biti obuka lokalnih i revirnih šumara za pružanje savjetodavnih usluga, a shodno tome i poboljšanje njihove komunikacije sa PVŠ. Zašto izazov? Uz ovakav pristup i obuku, polaznici (šumarski inženjeri) će morati da promijene svoje stereotipe, navike i razmišljanje, stav prema vlasnicima šuma i šumarstvu. IP26 definiše i zadatke i nadležnosti savjetodavne službe. Jedino pitanje je zašto su sve usluge besplatne. U nekim slučajevima takve usluge imaju veću vrijednosti ako učesnici treba da plate određeni iznos.

Razvoj ljudskih resursa u šumarstvu je definisano IP31. Što se tiče ove misije, najznačajnije su savjetodavne i obrazovne potrebe predstavljene u ovoj izjavi, naročito u poređenju sa prethodno navedenim rezultatima koji su ostvareni u okviru različitih vježbi na radionicama.

Da rezimiramo, moramo naglasiti da su osnovni problemi u funkcionisanju UŠ u odnosu na PŠ i PVŠ odnose na službenike UŠ i na složenost zakonskih procedura koje se odnose na sječu stabala. Potrebno je reći da u CG već postoje mogućnosti za savjetodavne usluge u šumarstvu (vidi poglavlje 5.1), koje treba iskoristiti kao osnovu za dalje aktivnosti. Najnoviji politički okvir predstavlja čvrst okvir za dalji razvoj savjetovanja u šumarstvu.

3 Radionica o participativnom pristupu WS1

Radionica o participativnom pristupu WS1 je pripremljena u cilju pružanja obuke učesnika za primjenu participativnih metoda u svakodnevnom radu. Detaljna struktura i tok modula je predstavljen u aneksu ovog izvještaja. Generalno, sačinjen je na slijedeći način:

Tabela 1: kompozicija WS1

Aktivnost
1. Uvod
2. Načela participativnog pristupa
3. Prepreke dobroj fasilitaciji i kako ih smanjiti
4. Najznačajnije participativne metode
a. Vizualizacija
b. Mapiranje
c. Brain storming
d. Proces utvrđivanja sličnosti (tokom WS3)
e. Vremenski okvir
f. Venn dijagram
g. H – dijagram
h. Rangiranje parova
i. Akcioni plan
j. Glasanje
5. Individualna primjena metoda participativnog pristupa u stvarnosti i njegova evaluacija (dan na terenu 1)
6. Pripremanje, izvođenje (od strane polaznika obuke) i sastanci sa različitim partnerima u cilju evaluacije (dan na terenu 2)

Na WS1 je bilo 13 učesnika: 4 iz UŠ, 3 iz MPŠiV, 4 predstavnika UVŠ, 1 predstavnik Instituta za šumarstvo i 1 sa Biotehničkog instituta. WS1 je održana uz pomoć Mensura Nuhodžić iz SNV-a.

Tabela 2: Lista učesnika na WS1

	Učesnik	Institucija
1	Adem Fetić	Šumarski institut
2	Bralić Alija	Šumarska inspekcija, MPŠiV
3	Janković Miloš	Monitoring, MPŠiV
4	Radulović Rajko	MPŠiV
5	Pekić Kenan	Predstavnik UVŠ
6	Pejović Srđan	Predstavnik UVŠ
7	Bakić Miodrag	Predstavnik UVŠ
8	Hajduković Marko	Predstavnik UVŠ
9	Golubović Milorad	Uprava za šume, Berane
10	Kalać Alen	Uprava za šume, Rožaje
11	Danilović Violeta	Uprava za šume, Žabjak
12	Potpara Dragana	Uprava za šume, Plevlje
13	Ćurović Milić	Biotehnički institut
14	Nuhodžić Mensura	SNV

Najznačajniji ciljevi WS1 su:

1. davanje uputstava trenerima sa načelima participativnog pristupa,
2. podučiti ih u oblasti najznačajnijih participativnih metoda,
3. sticanje praktičnog iskustva o novim metodama rada u stvarnosti sa
 - a. pojedinačnim posjetama terenu 1,
 - b. održavanjem sastanaka sa partnerima, dan terenu 2,
4. preliminarno formiranje grupe budućih trenera.

Plan rada je predstavljen u slijedećoj tabeli.

Tabela 3: Opšti plan rada za WS1

Dan	Sadržaj	Mjesto
2. 12. 2008. utorak	Participativne metode 1	Podgorica, hotel Philija
3. 12. 2008. srijeda	Participativne metode 2	Podgorica, hotel Philija
4. 12. 2008. četvrtak	Dan na terenu 1 Posjeta terenu prije podne, Popodne, evaluacija dana na terenu, predstavljanje posjeta i priprema za sastanak sa vlasnicima šuma (2. dan na terenu)	Podgorica
5. 12. 2008. petak	Dan na terenu 2 Sastanak sa partnerima, Evaluacija	Podgorica, hotel Philija

WS1 je bila osmišljena tako da se polaznici obuke upoznaju sa participativnim metodama i da ih uvježbavaju na stvarnim situacijama ili na stvarnim problemima. Na taj način su obezbijeđene korisne informacije, koje su potrebne za misiju. Vizuelizacijom su utvrdili sve moguće situacije, gdje ili kada šumari dolaze u kontakt sa drugim partnerima. Na osnovu mapiranja su predstavili stanje u šumama CG i pokušali da predlože rješenja za probleme. Venn dijagram je bio instrument za utvrđivanje svih mogućih internih i eksternih partnera u sistemu šumarstva CG, ocijenili su njihov značaj i uzajamni odnos. Putem H dijagrama su došli do ocjene statusa šumarstva u društvu i postavili rješenja za njegovo poboljšanje.

3.1.1 Analiza vizuelizacije

Činjenica je da u CG postoje različita pitanja vezana za savjetodavne usluge. Savjetovanje se ne odnose samo na komunikaciju između šumarstva i VŠ. To je komunikacija između šumarstva i drugih partnera, uključujući i VŠ⁴. Ako želimo da analiziramo aktivnosti vezane za upravljanje šumama, potrebne su nam informacije o različitim odnosima između šumarstva i njegovog okruženja, a ne samo o odnosima između šumarstva i vlasnika šuma. Nakon toga treba da ocijenimo i kvalitet tih odnosa. Da bismo stekli sliku o različitim odnosima, tražili smo od učesnika WS1 da utvrde sve moguće situacije u CG između šumarstva i drugih partnera. Tokom ove vježbe, učesnici su ukazali ne samo na situacije, već i na kvalitet odnosa.

Grupa učesnika, koju uglavnom čine VŠ, je predstavila odnos sa UŠ, sa šumarima kod doznake stabala, komunikaciju tokom planiranja i komunikaciju između UVŠ i šumarstva. Oni smatraju da je komunikacija između VŠ i UŠ „teška“, naročito u vezi sa doznakom stabala,

⁴ A. Scott Reed, Viviane Smith-Brown: Osnove transfera znanja i savjetodavnih usluga, Oregon State University

koja je najčešća prilika za kontakt. Stanje je bolje u planiranju. Očekuju dosta od UVŠ, koja predstavlja novinu u šumarstvu CG, naročito u komunikaciji između VŠ i Uprave za šume.

„Čisto“ šumarska grupa je ukazala samo na kontakte na doznaci stabala i planiranju. Oni nijesu prepoznali ove odnose kao problematične, što je razumljivo. Posmatrali su situaciju sa svog stanovišta, sa pozicije moći.

„Najproduktivnija“ je bila grupa koju su činili šumari, jedan predstavnik Instituta za šumarstvo i jedan predstavnik Biotehničkog fakulteta. Oni smatraju da je odnos između šumara i VŠ odnos u kojem šumar djeluje sa pozicije moći. Situacijama koje su prepoznale prethodne grupe, oni su dodali odnose u procesima obrazovanja, odnosima između koncesionara i UŠ, odnosima između onih koji prave planove gazdovanja šumama i odsjeka za monitoring u okviru MPŠiV.

Iako smo očekivali da će učesnici naći mnogo primjera različitih kontakata, ili bolje rečeno, komunikacije sa drugih partnerima, njihovi nalazi su bili loši. Šumari ne komuniciraju mnogo sa svojim okruženjem; zatvoreni su u svom krugu. Njihove aktivnosti nijesu raznolike, nemaju dovoljno kontakata sa drugim institucijama (samo na najvišim nivoima), ne sastaju se ili nemaju kontakata sa lokalnim zajednicama i širom javnošću. Oni komuniciraju sa VŠ sa pozicije vlasti.

3.1.2 Analiza rezultata H-dijagrama za pitanje „Pozicija šumarstva u društvu CG“

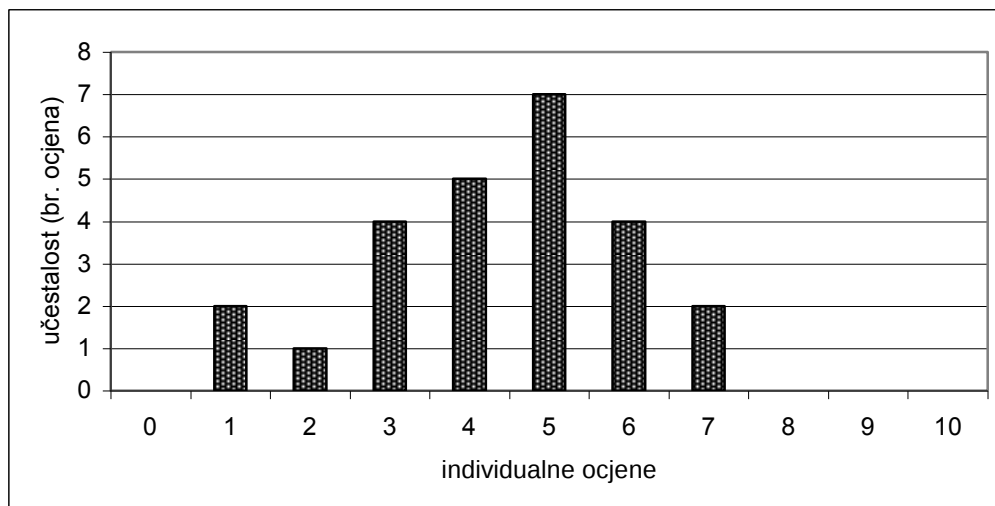
Rezultati H dijagrama predstavljaju bogat izvor informacija. Ne samo rješenja grupa (a, b, c, d), već i individualne procjene, negativne i pozitivne percepcije i grupne ocjene, nam mogu reći dosta o mišljenju učesnika o određenim problemima.⁵

Individualne i grupne ocjene dosta govore o stavu prema određenim problemima. Tokom obuke za primjenu participativnog pristupa, pitanje na osnovu kojeg su polaznici obuke trebali da urade H dijagram je bilo „Kako ocjenjujete poziciju šumarstva u društvu CG?“ Postavili smo ovo pitanje kako bismo vidjeli na koji način učesnici vide stanje u šumarstvu CG. Na osnovu ove vježbe, dobili smo dodatne informacije o tome gdje se nalaze problemi i u kojem pravcu ih treba rješavati.

Individualne ocjene su date na grafikonu 1, koji ukazuje na gotovo normalnu rasprostranjenost koncentrisanu na lijevoj strani apscisa. To se ogleda i u srednjoj vrijednosti individualnih ocjena, koja je 4.36 (od maksimalnih 10). Već ova ocjena ukazuje na to da imidž i pozicija šumarstva u CG nije toliko dobra.

⁵ primjer: BEGUŠ, J., 2002. Primjena participativnih metoda u izradi Strategije za uvođenje novih tehnologija u šumarstvu, Proceedings IUFRO Division VI sastanak. Valdivia, 2002.

Grafikon 1: Individualne ocjene na pitanje „Pozicija šumarstva u društvu CG“



Za rasvjetljavanje ovog pitanja su važna objašnjenja individualnih ocjena, obzirom da detaljno ukazuju na to gdje problemi leže.

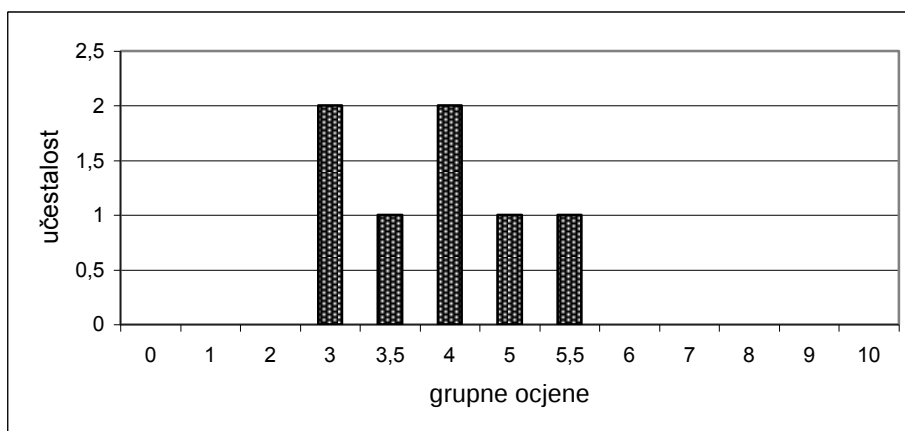
Tabela 4: Objašnjenja individualnih ocjena na WS1

Negativna zapažanja	Pozitivna zapažanja
Nedostatak stručnog osoblja, vještina	13 Dobar zakon o šumama, zakoni
Niske plate	6 Dobro gazdovanje šumama
Loša informisanost, neobaviještena javnost	5 Nacionalni šumaarski program, politika
Loše stanje u privatnim šumama, gazdovanju šumama	5 Afinitet prema struci
Nedovoljna interna i eksterna komunikacija	5 Planirano gazdovanje šumama
Loša zaštita šuma	4 Visok udio šuma
Loša i spora restitucija	4 UVŠ
Katastar	4 Pošumljavanje
Korupcija	3 Nacionalni parkovi
Koncesije	3 Nešto se dešava
Loša promocija šumarstva	3 Visok lokalni i opšti značaj šuma
Monitoring i informacioni sistem	3 Promocija
Bespravna sječa	2 Odgovarajuća opremljenost za posao
Nema savjetodavnih usluga, edukacija	2 Dobar ugled šumarskog sektora
Imidž	1 Doznaka stabala
Loše sudske procedure	1 Srednja šumarska škola
Nizak nivo finalne prerade drveta	1 Dobro opremljeni šumari
Država ne uviđa značaj šuma	1 Bolji odnosi u UŠ
Devastacija šuma	1 Bolje organizovano šumarstvo
Nedostatak obrazovnih ustanova	1 Savjetodavne usluge za PVŠ
Prerada bespravno posječenog drveta	1 Biodiverzitet
Nedostatak planske dokumentacije	1 Monitoring
Nema učešća javnosti	1 Transparentnost rada u šumarstvu
Potreba za boljim radom u zakonodavstvu	1

Sve u svemu, dali su više negativnih nego pozitivnih komentara (56%: 44%), što dodatno ukazuje na to da učesnici nijesu zadovoljni stanjem u šumarstvu CG. Većina negativnih komentara se tiču statusa službenika, loše komunikacije sa okolinom i lošim stanjem privatnih šuma. Učesnici su indirektno ukazali na to da je neophodno da samo šumarstvo započne sa rješavanjem stanja u šumarstvu.

Konačna ocjena stanja je predstavljena u rezultatima rada u grupama. Njihova srednja ocjena je neznatno niža od srednje vrijednosti individualnih ocjena (4.00).

Grafikon 2: Grupna ocjena pitanja „Pozicija šumarstva u društvu CG“



Osnovni zadatak u vršenju ove vježbe je bio da grupe predlože rješenja za to kako da se njihove ocjene približe ocjeni 10.

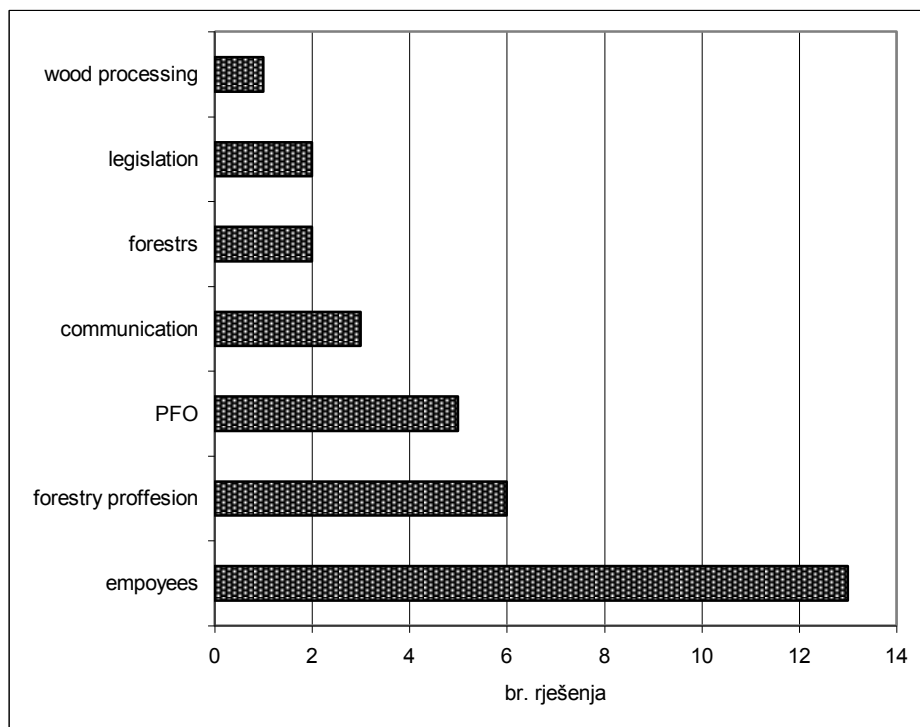
Tabela 5: Rješenja H dijagrama na WS1

Grupa	Rješenja	Rang
1	a) Poboljšanje strukture zaposlenih u privatnom i državnom sektoru	1
	b) Transparentan rad	0
	c) Bolji planovi gazdovanja šumama	3
	d) Poboljšanje ugleda šumarstva u društvu	2
2	a) Jačanje strukture zaposlenih	3
	b) Poboljšanje finansijskog stanja zaposlenih u šumarstvu	4
	c) Podići nivo zaštite šuma	2
	d) Podići nivo drvne industrije	1
	e) Bolja komunikacija među svim partnerima u šumarstvu	0
3	a) Izrada planova gazdovanja za sve šume	3
	b) Podići nivo zaštite šuma	2
	c) Bolja komunikacija sa širom javnošću	0
	d) Uvođenje jedinstvenog informacionog sistema u šumarstvu	1
4	a) Poštovanje zakona	3
	b) Usvajanje novog Zakona o šumama	2
	c) Uvođenje standardizacije	0
	d) Stručni rad (šumari)	1
5	a) Ulaganja u strukturu zaposlenih	1
	b) Poboljšanje komunikacije sa okruženjem i sa PVŠ	0
	c) Planovi gazdovanja za PŠ, privođenje restitucije kraju	2
	d) Smanjenje korupcije i bespravne sječe	3
6	a) Edukacija šumara	2
	b) Stimulisanje zaposlenih	1
	c) Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa	2
	d) Bolji monitoring	1
7	a) Planovi gazdovanja za sve šume	3

Grupa	Rješenja	Rang
	b) Efikasnija kontrola (monitoring) i kaznena politika	2
	c) Edukacija zaposlenih i VŠ	1
	d) Pokretanje postupaka utvrđivanja vlasništva	0

Za potrebe transparentnosti, kombinujemo predloge u grupama. Rezultat je dat na grafikonu.

Grafikon 3: Kombinovani predlozi



Većina rješenja/predloga se odnosi na probleme zaposlenih u šumarstvu (veće plate, povoljnija struktura zaposlenih, edukacija, korupcija...). Učesnici su jasno ukazali na potrebu da sami riješe probleme. Tačno je da su snažno istakli nivo zarada i bolje uslove rada. Ali nijesu zaboravili da se ugled šumarstva neće poboljšati bez radikalnih promjena u strukturi zaposlenih. Takođe su ukazali na potrebu izlaska iz zatvorenog kruga šumarstva i uspostavljanja komunikacije sa okruženjem.

3.2 Dan na terenu 1 – individualna terenska posjeta različitim partnerima

Cilj posjete terenu je bila primjena različitih participativnih metoda u stvarnim situacijama. Učesnici su se podijelili u male grupe za potrebe primjene participativnih metoda sa šumarima i drugim partnerima u raznim institucijama u Podgorici. Učesnici su ih posjetili u njihovim kancelarijama na 2 do 3 sata i sa njima su provježbali najmanje dva participativna metoda.

Nakon posjeta su izvršene analize i evaluacije izvršenog posla. Učesnici su morali ocijeniti metode koje su koristili i njihovu fasilitaciju tokom posjeta. Evaluacije su bile manje više realne. Ono što je bilo važno je bilo iskustvo da su metode funkcionisale u svakoj prilici. Predstavili su svoje utiske o posjetama, o metodama koje su koristili i o rezultatima koje su dobili.

3.3 Dan na terenu 2 – sastanak sa raznim partnerima

Zadnji korak obuke o participativnom pristupu je, prema planu, bila priprema i održavanje sastanka (gdje je primijenjen participativni metod) sa grupom partnera. Učesnici su međusobno podijelili uloge i pod vođstvom MK održali sastanak.

Sastanku je prisustvovalo 8 predstavnika različitih partnera u šumarstvu CG. Sastanak je imao slijedeću agendu:

- predstavljanje ciljeva sastanka,
- vizuelizacija – svi mogući kontakti između šumara i drugih partnera,
- ocjena „pozicije šumarstva u društvu CG“,
 - H – diajagram,
 - rangiranje parova,
- zaključci.

Nakon sastanka, učesnici su izvršili evaluaciju događaja na osnovu pitanja „Šta je bilo dobro?“ i „Šta smo mogli bolje uraditi?“ Njihova obuka se završila sa ovim pitanjima.

4 Sastanak i radionica sa predstavnicima UVŠ WS2

Plan misije MK je predvidio i promociju UVŠ, koju treba realizovati u okviru WS1. Prije početka misije, odlučeno je da će se organizovati posebna radionica, WS2, za predstavnike UVŠ. WS2 je imala slijedeće ciljeve:

- predstavljanje značaja UVŠ,
- predstavljanje iskustava iz Slovenije,
- ocjena rada UŠ,
- predstavljanje različitih opcija savjetodavnih usluga u šumarstvu,
- upoznavanje sa njihovom vizijom potreba za savjetodavnim uslugama za VŠ u CG.

Osim informacija koje smo predstavili, tražili smo od predstavnika UVŠ da daju svoje mišljenje o funkcionisanju UŠ i drugih mišljenja o njihovim potrebama za savjetodavnim uslugama.

WS2 je održana 9. decembra, 2008., u hotelu „EL Sole“ u Beranama, u saradnji sa predstavnikom SNV-a Mensurom Nuhodić. Na WS2 je učestvovalo 19 predstavnika UVŠ.

Tabela 6: Spisak učesnika na WS2

	Učesnik	Lokalna zajednica
1	Krivokapic Slavko	Nikšić
2	Perović Milutin	Nikšić
3	Dokić Stevan	Nikšić
4	Mimovic Stojan	Andrijevisa
5	Kastratović Branko	Andrijevisa
6	Krsmanović Vukoman	Šavnik
7	Popović Milan	Žabljak
8	Grubović	Bijelo Polje
9	Šutović Božidar	Bijelo Polje
10	Hajduković Marko	Bijelo Polje
11	Brakočević Branislav	Berane
12	Murić Mirsad	Rožaje

13	Dondić Mihailo	Plužine
14	Vojvodić Milovan	Plužine
15	Krunić Zoran	Plužine
16	Pejčinović Salih	Plav
17	Feratović Đzemal	Plav
18	Bulatović Darko	Kolašin
19	Nuhodžić Mensura	SNV

Radionica, koja se zasnivala na participativnim metodima, kratkim predavanjima i diskusijama, je imala slijedeću strukturu:

Tabela 7: Plan rada - struktura WS2

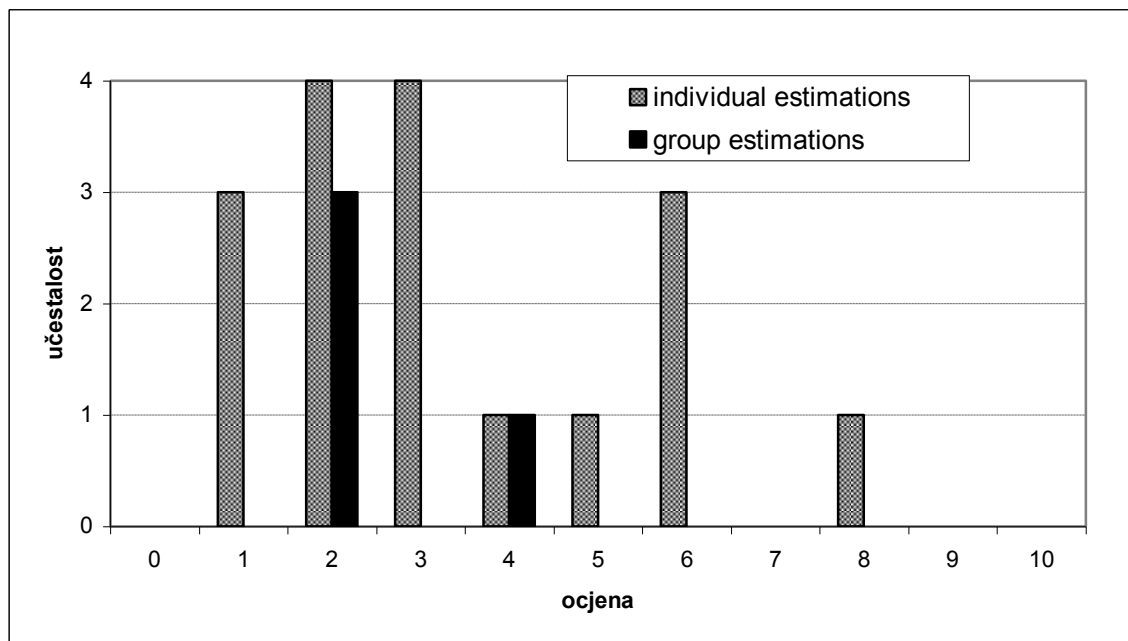
Sadržaj
Uvod i opšte napomene
UVŠ u Sloveniji
Ocjena odnosa između šumara i privatnog vlasnika šuma – H dijagram – rangiranje parova – grupno izvještavanje
Savjetodavne usluge u šumarstvu – sadržaj i oblici
Savjetodavne potrebe u CG sa stanovišta VŠ – brainstorming
Glasanje o listi savjetodavnih potreba
Evaluacija WS2

4.1 Ocjena odnosa između šumara i privatnog vlasnika šume

Učesnici su ocijenili funkcionisanje UŠ preko odnosa između šumara i VŠ. Vjerujemo da ovaj odnos uglavnom odslikava funkcionisanje i efikasnost UŠ. Šumar na terenu direktno personifikuje instituciju, tako da je ocjena ovog odnosa ocjena i funkcionisanja UŠ.

Srednja vrijednost individualnih ocjena odnosa je bila 3.41 (od mogućih 10), što je veoma mala ocjena. To je predstavljeno na grafikonu koji ukazuje na lijevo-orijentisanu podjelu, iako su neke individualne ocjene bile čak i bolje.

Grafikon 4: Individualne i grupne ocjene odnosa između šumara i privatnog vlasnika šume



Grupne ocjene su bile čak i gore – srednja vrijednost je bila samo 2,5. Tri grupe su ocijenile odnos sa 2. VŠ nijesu zadovoljni funkcionisanjem UŠ.

Objašnjenja koja su grupe dale zato što odnos nijesu ocijenili sa 10 i zašto ne sa 0, navele su slijedeće razloge.

Tabela 8: Objašnjenja individualnih ocjena WS2

Negativna zapažanja	Pozitivna zapažanja	
Korupcija	6UŠ obezbjeđuje sadnice	5
Nestručni i needukovani šumari	4Aktivni šumar, ispravan stav	3
Visoke obaveze (plaćanje taksi)	4Postojanje gazdovanja šumama	2
Nema saradnje UŠ sa PVŠ	4Uhvatio je lopova	1
Bespravna sječa	3Šumari imaju podatke o šumama	1
Neodgovorno gazdovanje šumama	2Briga za životnu sredinu	1
Ne poštuju se zakoni	2Pomoć SNV-a	1
Birokratija	2UŠ želi promjene	1
Loši zakoni, politika	2UVŠ	1
Restitucija	2Pošumljavanje	1
Loša komunikacija, odnos sa PVŠ	2	
Loše održavanje šumskih puteva	2	
Devastacija šuma	1	
Nekontrolisana sječa	1	
Mogućnost uništavanja šuma	1	
Loša saradnja sa MPŠiV	1	
Nema savjetodavnih usluga	1	

Učesnici su za takav loš odnos uglavnom krivili korupciju među službenicima UŠ, neobučene i needukovane šumare, nedostatak saradnje (čak i potpuno zanemarivanje njihove uloge šumara), ali su bili ljuti zbog plaćanja taksi. Sa druge strane, distribucija sadnica za pošumljavanje je prihvaćena izuzetno pozitivno. Takve stručne mjere su neophodne za formiranje ugleda UŠ.

Učesnici su ponudili rješenja, kako je predstavljeno u tabeli, za poboljšanje ovog odnosa i, shodno tome, za poboljšanje rada UŠ u odnosu na VŠ.

Tabela 9: Rješenja u H dijagramu (WS2)

Grupa	Rješenja	Rang
1	a) Zakon o šumama mora biti usklađen sa iskustvima EU	3
	b) Primjena zakona u praksi	1
	c) Subvencije	0
	d) Iskorjenjivanje korupcije u šumarstvu	2
2	a) Bolja komunikacija	0
	b) Saradnja između UŠ na lokalnom nivou i UVŠ	3
	c) Bolja briga UŠ (sadnice, šumski putevi, stručna pomoć)	2
	d) Smanjenje korupcije	1
3	a) Smanjenje korupcije	4
	b) Iskorjenjivanje bespravne sječe	1
	c) Omogućavanje bolje zaštite šuma	1
	d) Poboljšanje odnosa u vlasništvu	0
4	a) Zapošljavanje obučanih/osposobljenih radnika	0
	b) Veće plate u UŠ	1
	c) Ispravljanje odnosa sa UVŠ	3
	d) Poboljšanje Zakona o šumama kako bi se omogućilo bolje gazdovanje PŠ	2

Učesnici vide mogućnosti poboljšanja odnosa između šumara i VŠ, kao i funkcionisanja UŠ, naročito u efikasnijoj komunikaciji, boljim zakonima i iskorjenjivanju korupcije među šumarima. Htjeli bi da imaju stručnije šumare. Nasuprot učesnicima WS1, oni su većinu problema vidjeli ne u sebi, već u sistemu. Ali su i kod sebe zapazili određene nedostatke, poput bespravne sječe. Problem korupcije je naročito zabrinjavajući. Prethodne grupe (na WS1) ovaj problem nijesu snažno naglasili, ili to nijesu htjeli. Na osnovu predloga koje su dali učesnici, jasno je da su u ovom trenutku spremni da doprinesu poboljšanju stanja. Osnivanjem UVŠ se osjećaju snažnim. Njihov glas se čuje u društvu, postaju sve značajniji i poštovaniji.

4.2 Mišljenje učesnika o njihovim savjetodavnim potrebama

Još jedan cilj WS2 je bio dobijanje mišljenja učesnika o savjetodavnim potrebama, što bi ovom trenutku bilo najneophodnije. Predlozi su dobijeni na osnovu brainstorming-a i glasanja.

Tabela 10: Savjetodavne potrebe vlasnika šuma, mišljenje predstavnika UVŠ

Potrebna savjetodavna usluga	Br. glasova
Prava i obaveze VŠ, zakoni	14
Zaštita šuma	12
Ekonomika, djelovanje	11
Obnavljanje šuma	9
Kako pripremiti dokumentaciju za projekte za koje bi UVŠ htjela da se kandiduju	7
Zahtjevi za subvencijama	6
Promocija UVŠ	6

Gazdovanje šumama	6
Jačanje svijesti o značaju šuma	6
Odnos prema šumama kao prirodnom resursu	5
Šumski red	5
Šumski putevi, gdje i kako	5
Sječa stabala, radovi u šumama	4
Međunarodna iskustva (zakoni, zadruge...)	4
Šume kao prirodni resurs - NDŠP, lov, turizam	4
Saradnja sa sličnim UVŠ iz susjedstva, posjete	3
Značaj šuma za biljni i životinjski svijet	3
Vještine komunikacije	2
Biomasa	2
Značaj šuma za vodoprivredu	1
Planiranje gazdovanja u šumarstvu	1
Razgraničavanje privatnih/državnih posjeda	1

Naročito im je potrebno poznavanje njihovih prava i obaveza u vezi sa zakonima, poznavanje zaštite šuma i djelovanja. Što se tiče praktičnih vještina, žele znanje o obnavljanju šuma. Kao članovi UVŠ, zainteresovani su i za prijavljivanje i nominovanje različitih projekata i dobijanje subvencija.

4.3 Evaluacija WS2

Učesnici su jednoglasno ocijenili WS2 i metode rada (učešće) najvećom ocjenom. Žele da nastave sa takvim pristupom. Shodno tome, potrebno je pozvati predstavnike UVŠ da učestvuju u budućim aktivnostima vezanim za jačanje kapaciteta u CG.

5 Radionica o savjetodavnim uslugama i efikasnoj komunikaciji u šumarstvu – WS3

Radionica o savjetodavnim uslugama i efikasnoj komunikaciji (WS3) je održana u periodu od 10-11 decembra 2008. u hotelu „EL sole“ u Beranama. WS3 je prisustvovalo 12 predstavnika raznih institucija.

Tabela 11: Spisak učesnika na WS3

	Učesnik	Institucija
1	Golubović Milorad	Uprava za šume Berane
2	Kalać Alen	Uprava za šume Rožaje
3	Bralić Alija	MOŠiV, inspekcija
4	Pepić Kenan	UVŠ
5	Pejović Srđan	UVŠ
6	Fetić Adem	Institut za šumarstvo
7	Spasojević Milan	Srednja šumarska škola
8	Vukić Milutin	MPŠiV, inspekcija Berane
9	Violeta Danilović	Uprava za šume Žabljak
10	Demić Zehra	Uprava za šume Rožaje
11	Šekularac Žarko	Uprava za šume Andrijevice
12	Nuhođić Mensura	SNV

WS3 je organizovana u cilju upoznavanje učesnika sa savjetodavnim uslugama, njihovim prijelom i istorijatom, različitim pristupima i praksama savjetodavnih usluga, osnovnim pravilima efikasne komunikacije sa vlasnicima šuma i osnovnim pravilima rješavanja konflikata. WS3 je osmišljena na način da omogući učesnicima da predstave svoja iskustva, vizije i očekivanja. Detaljna struktura i vremenski okvir WS je dat u aneksu ovog izvještaja. Generalno, osmišljena je na slijedeći način:

Tabela 12: Plan rada - struktura WS3

Sadržaj	Aktivnost/metod
Uvod i opšte napomene	
Osnovni podaci i istorijat savjetovanja	Power Point
Ocjena trenutnog stanja savjetovanja u CG	Vizualizacija Brainstorming
Teoretske postavke savjetovanja u šumarstvu	Power Point
Efikasna komunikacija	Power Point u kombinaciji sa brainstorming-om
Upravljanje konfliktima	Power Point
Izvodljive ciljne grupe za savjetovanja u šumarstvu CG	Venn dijagram
Savjetodavne potrebe šumara u CG	Proces afiniteta
Analiza stanja, savjetodavne potrebe, ciljevi savjetovanja	Power Point
Savjetodavne i obrazovne potrebe šumara	Iznošenje ideja Glasanje
Partneri u pružanju savjetodavnih usluga	Power Point Brainstorming
Vrste i načini pružanja savjetodavnih usluga, kanali informisanja	Power Point
Evaluacija savjetodavnih usluga	Power Point
Praktični rad	Pripremanje (od strane grupa) jedne savjetodavne aktivnosti, koju će u bliskoj budućnosti realizovati učesnici
Savjetovanja i edukacije šumara	Power Point
Evaluacija WS1 i WS2	

Na WS su predstavljene savjetodavne usluge i iskustva MK u vidu nekoliko kratkih predavanja na Power Pointu, koja su data učesnicima u vidu štampanog materijala i na CD.

Za potrebe obuke i propratnih vježbi, učesnici su morali da pripreme programe obuke za jednu savjetodavnu aktivnost, koja će se morati realizovati u naredna dva mjeseca. Pripreme su obuhvatile slijedeće korake:

- definisanje problema,
- savjetodavne potrebe,
- ciljnu grupu (kome se obraćam),
- ciljevi savjetodavne aktivnosti,
- opis programa savjetodavne aktivnosti (plan rada).

Takođe mogu dodati način na koji će ocijeniti efikasnost njihovog rada – savjetodavna aktivnost.

5.1 Ocjena postojećeg stanja savjetodavnih usluga u šumarstvu CG

Na prvi pogled, u CG nema savjetodavnih aktivnosti u šumarstvu. Tokom WS3 smo sproveli kratke vježbe sa učesnicima u cilju utvrđivanja postojećih savjetodavnih aktivnosti u zemlji⁶. Našli su nekoliko primjera sadržaja i tipova, koji su prikazani u tabeli.

Tabela 13: Postojeće savjetodavne aktivnosti u CG prema sadržaju i tipovima

Sadržaj savjetodavne usluge	Vrsta savjetodavne usluge
– zakoni – promocija UVŠ – izvođenje radova u šumama i bezbjednost radova u šumi – opšti podaci o šumama i šumarstvu – sadnja stabala – održivo gazdovanje šumama u PŠ – doznaka stabala	– direktan lični kontakt – radionice – projekti

Prema mišljenju učesnika, najčešća dodatna usluga u skorije vrijeme je doznaka stabala. Ako je samo doznaka stabala obaveza UŠ i obaveza VŠ propisana zakonom (VŠ u mnogim slučajevima doznaku stabala ne smatraju savjetodavnom/dodatnom uslugom), nudi mnoge mogućnosti za savjetodavne/dodatne usluge. Vjerujemo da se upravo to radi u većini slučajeva. Još jedna savjetodavna/dodatna aktivnost jeste snabdijevanje sadnicama (sadnja drveća), koje je naišlo na dobar prijem VŠ. Zakoni su prošireni uglavnom šumarskom inspekcijom. Obje državne institucije su aktivne posredstvom ličnih kontakata. Oni ne održavaju radionice niti realizuju projekte. Zadnja dva tipa savjetodavnih usluga su tipične za NVO i za različite projekte koji se realizuju u CG.

5.2 Pogodne ciljne grupe za savjetovanje u šumarstvu CG, savjetodavne potrebe

Uz metod „Venn dijagrama“, učesnici su pokušali da utvrde sve moguće ciljne grupe, koje savjetovanje u šumarstvu moraju obuhvatiti. Moguće ciljne grupe su podijeljene na one koje su direktno vezane za šumarstvo i ostale.

Tabela 14: Pogodne ciljne grupe za šumarsko savjetovanje

Šumarstvo	Prosječna ocjena	Ostali	Ukupna ocjena
Uprava za šume	1,0	Školska omladina	2,0
Koncesionari	2,0	Lokalne zajednice	2,5
Vlasnici šuma	2,0	Sakupljači NDŠP	3,0
Inspekcija	2,0	Lovački savezi	3,0
Institut za šumarstvo	2,0	Vatrogasna služba	3,0
Lokalne zajednice	2,0	Policija	3,0
Sakupljači NDŠP	3,0	Planinari	3,0
Lokalno stanovništvo	3,0	Pravosuđe	3,0
Nacionalni parkovi	3,0	Stručna škola	3,0

⁶ Isto je zabilježeno u istraživanju NDŠP, gdje rezultati pokazuju da PVŠ dobijaju iste savjete od UŠ.

Šumarstvo	Prosječna ocjena	Ostali	Ukupna ocjena
Monitoring	3,0	Ministarstvo turizma	3,0
Lovci	4,0	Turisti	3,3
Planinari	5,0	NVO	3,5
		Vodoprivreda	5,0
		Elektro-industrija	5,0

Najznačajnija ciljna grupa u šumarstvu, u smislu savjetovanja, su zaposleni UŠ. Učesnici su tačno utvrdili da je neophodno započeti saradnju sa njima. Sve analize i vježbe koje smo sproveli u kontekstu radionica su pokazale da se najveći problemi u šumarstvu CG odnose na lošu kadrovsku strukturu UŠ i nedovoljno znanje koje posjeduju. Šumarski kadar predstavlja ključ za implementaciju savjetodavnih usluga u šumarstvu i, shodno tome, sprovođenje Politike šumarstva, koja je usvojena u CG. Najznačajniji su službenici koji rade direktno na terenu. Oni predstavljaju prvu liniju struke i ugleda institucija. Preko njih, društvo vrši ocjenu ukupne šumarske struke. Iako nemamo podataka, vjerujemo da se tokom njihove karijere najmanje pažnje posvećuje njima i stalnom obrazovanju. Prema tome, imperativ je da se prvo započne edukacija i savjetodavni trening šumara na ovom nivou. Samo u ovome možemo računati na kvalitetno sprovođenje savjetodavnih usluga za potrebe PVŠ. Međutim, to ne znači da drugim strukturama kadra UŠ nije potrebna obuka i savjetodavni trening.

Jedna od vježbi je bila usmjerena na utvrđivanje savjetodavnih potreba šumara. Drugim riječima, od učesnika je traženo da utvrde u kom pravcu je potrebno edukovati šumare i koje su oblasti trenutno najbitnije za šumare.

Tabela 15: Savjetodavne i obrazovne potrebe šumara, mišljenje učesnika o WS3

Predmet	Glasovi
Informaciona tehnologija, rad na kompjuterima	6
Poznavanje zakona	5
Siguran rad u šumama	4
Postdiplomske studije	4
Komunikacione vještine	3
Geografsko-informacioni sistemi	3
Poznavanje kodeksa rada Vladinih namještenika	3
Strani jezici	2
Statistika	2
Održavanje radionica	1
Novosti u tehnologiji, poznavanje mehanizacije	1
Rad sa instrumentima za mjerenje	1
Dobri načini, ponašanje	1

Učesnici su predložili različite vrste savjetodavnih sadržaja. Prioriteti koje smo dobili glasanjem su ukazali na njihovo mišljenje o tome šta je najvažnije. Očigledno je da su propustili poznavanje informatike, iako ona i neke druge stavke nijesu odlučujuće za pružanje savjetodavnih usluga. Ali su predložili dodatne sadržaje koji bi poboljšali komunikaciju i omogućili šumarima da pruže odgovarajuće znanje.

Učesnici na WS3 su utvrdili vlasnike šuma i koncesionare kao još neke ciljne grupe. Međutim, neophodno je uključiti stavnovništvo sela, za čije potrebe UŠ svake godine doznači i isporuči određenu zapreminu drveta iz nacionalnih šuma. Ovo je interesantna i značajna ciljna grupa, koja bi ubuduće trebalo da bude uključena u sistem savjetovanja u šumarstvu.

U okviru posebne vježbe, učesnici su utvrdili savjetodavne potrebe PVŠ. Njihova vizija se neznatno razlikovala od mišljenja predstavnika UVŠ na WS2.

Tabela 16: Savjetodavne potrebe za PVŠ, mišljenje učesnika na WS3

Grupa savjetodavnih potreba	Predlozi savjetodavnih potreba
Izrada PGŠ, monitoring	Planovi, karte
	Znanje o održivom gazdovanju šuma
	Načela gazdovanja šumama
	Kako brzo napraviti PGŠ
	Obaveze PVŠ u vezi sa PGŠ, dozvoljenim etatom
Zakoni	Zakon o šumama
	Poznavanje zakona
	Poznavanje institucija u šumarstvu
Obaveze i prava u vezi sa doznakom	Doznaka stabala
Radovi u šumarstvu	Sječa i izrada
	Poznavanje tehnika za radove u šumarstvu
Priprema šumskog reda	Šumski red
	Zaštita šuma
Uzgoj	Obnavljanje šuma
	Njega
	Oprema za ličnu bezbjednost
	Bezbjedan rad - tehnike
Prava, obaveze i dužnosti PVŠ	Kako i kada dati/prijaviti se za ispunjavanje uslova za sječu
	Zašto moraju plaćati takse
	Koja su njihova prava (subvencije)
Vlasnički odnosi	Granice parcela/razgraničenja
	Područje vlasništva
	Drvna zaliha
Transport drveta	Transport drvnih sortimenata
Nedrvni šumski proizvodi	Prednosti NDŠP

Učesnici su predložili širok spektar savjetodavnih potreba. Većina predloga se odnosila na poznavanje zakona i razumijevanje procedura koje sprovodi UŠ.

Od ciljnih grupa koje nijesu direktno vezane za šumarstvo, najznačajnije su mladi školskog uzrasta i lokalne zajednice. Zbog svoje uloge (šumski putevi, UVŠ), lokalne zajednice su naročito značajni faktori i ne mogu se isključiti iz sistema savjetodavnih usluga u šumarstvu.

5.3 Evaluacija WS1 i WS3

Evaluacija WS1 i WS3 je izvršena na kraju upitnika, koji je pripremio MK. Učesnici sa obje radionice su izrazili zadovoljstvo. Oni očekuju dalje aktivnosti na način na koji su predstavljene.

6 Ocjena obrazovnih i savjetodavnih potreba šumara (koji rade u privatnim šumama) i vlasnika šuma (u okviru udruženja vlasnika šuma)

Dobar plan jačanja kapaciteta se obično zasniva na situacionoj analizi obrazovnih i savjetodavnih potreba šumara (koji rade za privatne šume) i vlasnika šuma (u okviru udruženja vlasnika šuma). Tokom misije nije bilo dovoljno vremena za takav pristup tako da smo iskoristili sve raspoložive informacije. Na osnovu toga, obrazovne i savjetodavne potrebe su definisane slijedećim koracima:

- izvori informacija,
- definisanje problema – stanje,
- definisanje ciljeva,
- ciljne grupe,
- ciljevi obuke, edukacija i savjetodavne usluge,
- vrste obuke, edukacije i savjetodavnih usluga; informativne, obrazovne potrebe i potrebe za obukom.

6.1 Izvori informacija

Izvori informacija za izradu plana jačanja kapaciteta za savjetodavni i participativni pristup u CG su:

- izvještaji različitih projekata, koji su već realizovani u CG,
- zvanična dokumentacija (Nacionalna šumarska politika Crne Gore),
- vježbe za WS1 i WS3,
- sastanak sa predstavnicima UVŠ (WS2) i
- razgovori.

6.2 Definisanje problema – stanja

Prema analizi svih raspoloživih izvora informacija, stanje u privatnim šumama CG i u institucijama koje se bave PŠ, se može definisati slijedećim grupama problema:

- needukovani i neobučeni vlasnici šuma,
- nedovoljno djelotvoran FS za privatne šume,
- velike potrebe u NŠPCG za savjetodavnim i participativnim pristupom u šumarstvu.

6.2.1 Needukovani i neobučeni vlasnici šuma

Osnovne karakteristike, koje definišu probleme PVŠ, su:

- relativno mali posjedi i šume niskog kvaliteta,
- PVŠ nemaju znanje, vještine i iskustva u oblasti održivog gazdovanja šumama,
- UŠ nema vremena (složene procedure) i informacije (nedostatak planova gazdovanja) za integralno izvršenje zadataka u privatnim šumama,
- nema organizovanih savjetodavnih usluga za PVŠ,
- loša komunikacija između PVŠ i UŠ.

6.2.2 Nedovoljno djelotvorna UŠ u odnosu na privatne šume

Efikasnost UŠ nije dobra, prvenstveno zbog problema koji potiču od samih šumara:

- zbog veoma složenih zakonskih procedura, šumari nemaju vremena za druge aktivnosti,
- loše samopoismanje šumara, strukture zaposlenih, opreme i stručnog znanja,

- niska motivacija za rad,
- loše upravljanje poslom,
- loša komunikacija sa vlasnicima šuma,
- korupcija.

6.2.3 Velike potrebe u NŠPCG za savjetodavnim uslugama i participativnim pristupom

U već usvojenoj NŠPCG su predstavljene potrebe za savjetodavnim uslugama za PVŠ i njihovim udruživanjem. Savjetodavne usluge su predviđene kao zadatak UŠ. Participativni pristup je obavezan u procesu donošenja odluka u šumarstvu. Pitanje je da li CG može to postići sa trenutnom strukturom zaposlenosti.

6.3 Definisanje ciljeva

Da bismo riješili sve postojeće probleme, potrebno nam je:

- edukovana i dobro organizovana UŠ, koja je u mogućnosti da pruži savjetodavne usluge i uključi sve partnere u procese donošenja odluka,
- edukovani i obučeni vlasnici šuma i UVŠ,
- saradnja i komunikacija među svim partnerima u šumarstvu.

6.4 Ciljne grupe

Za potrebe jačanja kapaciteta i u cilju postizanja ciljeva u kratkom roku, definisali smo najznačajnije ciljne grupe:

- Šumarski stručnjaci, koji rade ili će raditi sa privatnim vlasnicima šuma – svi nivoi organizacione strukture,
- vlasnici šuma (UVŠ) i stanovnici sela.

6.5 Ciljevi obuke, edukacije savjetodavnih usluga

1. edukovati šumarske stručnjake, koji rade u privatnim šumama kako bi se osposobili za pružanje savjetodavnih usluga privatnim vlasnicima šuma i da bi bili u mogućnosti da sa njima uspostave bolju saradnju;
2. obučiti vlasnike šuma za održivo, bezbjedno i ekonomsko gazdovanje šumama;
3. promovisati udruženja vlasnika šuma na nivou gazdinskih jedinica.

6.6 Vrste obuke, edukacije i savjetovanja; potrebe

Tabela 17: Vrste obuke, edukacije i savjetovanja; potrebe

Ciljna grupa	Vrste obuke, edukacije i savjetodavnih usluga	Potrebe za obukom, edukacijom i savjetodavnim uslugama
Šumari	radionice kursevi seminari posjete	Efikasna komunikacija Participativni pristup Dodatne metode Upravljanje konfliktima Obrazovanje odraslih Zakoni Poznavanje šumarske struke Planiranje u šumarstvu Informacione vještine Rad sa medijima

		Rad sa različitim grupama javnosti Kadrovsko upravljanje
Vlasnici šuma Stanovnici sela	Sve vrste posjeta	Zakoni i zakonske procedure Opšte poznavanje šumarstva Planiranje u šumarstvu Uzgoj i njega šuma Šumska tehnologija Bezbjedan rad u šumama Nedrvni šumski proizvodi Organizacija radova u šumarstvu Ekonomika u šumarstvu Podaci o tržištu drveta Mogućnosti stimulansa i subvencija Promocija grupa

7 Preporuke

Pružanje savjetodavnih usluga u šumarstvu se mora početi odmah, pa se prema tome mora uraditi operativni program rada za 2009. Ovaj program će najvjerojatnije obuhvatiti samo aktivnosti koje će se realizovati u okviru obuke za TOT i TOF. Ovim obukama je predviđen i praktičan rad u obliku određenih savjetodavnih aktivnosti za vlasnike šuma i sastanci u skladu sa participativnim metodom. Operativni program će, prema tome, biti osnova za organizovanje rada, za promociju ovih radova i početak njihove kontrole.

Mora se obezbijediti adekvatna podrška medija. Neophodno je da se nađe način da novinari izvještavaju o savjetodavnim aktivnostima. Treba razmotriti zamisao izdavanja posebnog lista u UVŠ, koji bi dobijao svaki član. Posredstvom ovog lista, vlasnici šuma bi dobijali informacije o završenim radovima. Druga mogućnost je web site.

Da bi se olakšala realizacija zadataka koji su utvrđeni za 2009. godinu, treba formirati koordinaciono tijelo sa predstavnicima UŠ (moguće i MPŠiV), SNV-a i UVŠ. Njegovi prvi zadaci bi bili:

- koordinacija u oblasti jačanja kapaciteta,
- pružanje pomoći u organizovanju i izvršenju postavljenih zadataka,
- izrada operativnog programa savjetodavnih usluga za 2009. godinu,
- započinjanje radova na izradi strategije savjetodavnih usluga Crne Gore i
- izrada plana rada za 2010.

Neophodno je u saradnju uključiti srednju šumarsku školu iz Berana. Trenutno je to jedina obrazovna ustanova koja formalno obuhvata obrazovanja šumarskih stručnjaka. Osim redovnog obrazovanja, spremna je da sarađuje na pružanju savjetodavnih usluga vlasnicima šuma. Međutim, treba ih koristiti za pružanje savjetodavnih usluga stručnjacima u šumarstvu, naročito u oblasti stručnog sadržaja.

Moraju se uraditi programi i instrukcije sa organizacionim i značajnim standardima za individualne oblike i sadržaj savjetodavnih usluga, kao i vremenski plan. Program treba završiti sa odgovarajućom literaturom i, ako je moguće, predavanjima koja su unaprijed pripremljena.

U diskusijama sa najvećim predstavnicima CG je izražena spremnost za organizovanje posebnog centra za savjetovanje za vlasnike šuma. Nije neophodno da se ovaj centar

organizuje u okviru srednje škole iako bi takvo rješenje bilo veoma efikasno (osoblje, prostor).

U CG postoji nedostatak adekvatno obučениh instruktora, naročito u oblasti bezbjednog rada u šumama. Nemoguće je da se dobiju u kratkom roku, ali treba naći adekvatne mogućnosti. U početku se mogu angažovati adekvatno obrazovani i opremljeni stručnjaci.

Moraju se pozvati predstavnici udruženja vlasnika šuma da učestvuju u svim aktivnostima jačanja kapaciteta. Oni su dobro sarađivali u dosadašnjim aktivnostima i pokazali su veliko interesovanje.

U realizaciji programa se moraju koristiti svi mogući informacioni kanali u cilju informisanja zainteresovanih grupa i njihovog proširenja. Za prvi korak MK predlaže da SNV objavi prevod jedne brošure o bezbjednom radu u šumama, koje je objavila Uprava za šume Slovenije, koja je spremna da ih obezbijedi besplatno za potrebe CG.

Proces jačanja kapaciteta neće započeti bez adekvatne podrške institucija na visokom nivou, koje će pružati savjetodavne usluge vlasnicima šuma. Ova podrška mora biti čvrsta na svim nivoima, centralnom i lokalnom. Budućim trenerima se mora dati poseban status u institucijama kojima pripadaju tako da mogu pohađati obuku, pružati savjetodavne usluge šumarima i realizovati sve oblike savjetodavnih aktivnosti za potrebe vlasnika šuma i drugih ciljnih grupa. Donosioci odluka treba da budu informisani o planiranim aktivnostima. Shodno tome, bilo bi dobro da se za njih organizuje kratka radionica ili seminar.

Pružanje savjetodavnih usluga treba započeti tamo gdje unaprijed očekujemo uspjeh. Treba naći ciljne grupe koje su spremne na saradnju, kao i šumare koji su spremni da učestvuju u pružanju savjetodavnih usluga. Moramo započeti pažljivo, sa malim koracima. Ne smijemo odmah očekivati pozitivan stav zaposlenih u šumarstvu prema novom načinu rada niti će sve ciljne grupe biti pripremljene da prihvate nove situacije.

Plan jačanja kapaciteta se mora napraviti za koordinaciju rada u slijedećoj godini. Realizovaće se kontinuirano.

Bilo bi dobro utvrditi jedan ili više načina edukacije u šumarstvu za potrebe savjetovanja vlasnicima šuma u oblasti gazdovanja šumama, koji bi služili kao primjeri dobre prakse. Takvi načini ili stavke bi bili korisni i za usavršavanje znanja šumara.

7.1 Plan jačanja kapaciteta

Mora se napraviti plan jačanja kapaciteta za ostvarivanje dugoročnih ciljeva, koji su predstavljeni u poglavlju koje se bavi obrazovanjem, obukom i informativnim potrebama. Aktivnosti dijelimo u dva dijela:

- Prvi dio obuhvata aktivnosti ključne grupe, koja bi se mogla nazvati i „Obuka trenera“, TOT;
 - Zamisao je da se oformi ključna grupa šumara i da se obuču tako da imaju dovoljno vještina da postanu treneri u određenoj oblasti. Ta grupa trenera bi bila u mogućnosti da pruža „obuku šumarima“ i na taj način prenesu znanje svojim kolegama.
- Drugi dio se odnosi na izradu generalnog plana za jačanje kapaciteta ili strategije za savjetodavne usluge, što će trajati duže vrijeme – za taj dio bi se moglo reći da se mora uključiti u organizacioni koncept UŠ kao stalna aktivnost.

7.1.1 Generalni plan jačanja kapaciteta

Da bismo napravili generalni plan jačanja kapaciteta, on mora proisteci iz potreba za savjetovanjem/obrazovanjem i iz već postojećih utvrđenih ciljeva. Bez obzira na organizacioni koncept UŠ, trenutno imamo populaciju šumara koji jesu i koji će biti glavni za pružanje savjetodavnih usluga u šumarstvu. Njima je sada potrebno i biće im potrebno u budućnosti stalno neformalno obrazovanje u oblasti ranije opisanih potreba za obukom/obrazovanjem. Na osnovu toga, proces može početi sa šumarima zaposlenim u UŠ, u drugim institucijama i UVŠ.

Za znanje koje nije direktno vezano za šumarstvo (efikasna komunikacija, participativni pristup ...), grupa trenera, u procesu TOT, će se edukovati/obučiti i sa njima i ostalim partnerima će se obuhvatiti nešumarski sadržaj. Sistem stalne edukacije se mora osmisliti i stalno realizovati za stručne sadržaje u šumarstvu.

Ne smijemo zaboraviti obrazovni sistem u srednjoj šumarskoj školi. CG mora uticati na ovu ustanovu da promijeni nastavni plan i program kako bi se obuhvatilo više stvari vezanih za gazdovanje malim privatnim zemljištem pod šumama i sadržaj vezan za savjetodavne usluge i bolju komunikaciju.

Ono što je prvo potrebno jeste dobra strategija savjetodavnih usluga, koja bi se mogla nazvati „Nacionalna strategija savjetovanja u šumarstvu“. Mora je uraditi UŠ u saradnji sa timom SNV projekta i drugim partnerima. Prije toga, neophodno je pripremiti za tekuću 2009. godinu plan rada u oblasti savjetodavnih usluga u šumarstvu, što će se realizovati u okviru realizacije ovog projekta. Dio savjetodavnih usluga će se realizovati u okviru programa TOT i TOF.

Proces jačanja kapaciteta se mora realizovati u sprezi sa svim mogućim partnerima i na osnovu iskustava iz drugih zemalja u kojima savjetovanje imaju dužu tradiciju ili koje imaju slične uslove (političke, istorijske i socijalne). Mogući partneri bi mogle biti obrazovne ustanove (srednja škola), NVO, nacionalni i međunarodni projekti i UVŠ.

7.1.2 Predlog neposrednih aktivnosti za razvoj UŠ

„Savjetodavna služba/jedinica“ se mora formirati na nivou UŠ ili ako to nije moguće, makar „savjetodavnu grupu“ u cilju preduzimanja neposrednih aktivnosti, naročito u privatnim šumama. Sa organizacionog stanovišta, ovaj koncept zahtijeva dva nivoa: centralni nivo sa 1 do 2 zaposlena i regionalni/lokalni nivo sa 14 zaposlenih. Zaduženja takvog sektora bi bila:

- Centralni nivo

- koordinacija aktivnosti jačanja kapaciteta za razvoj savjetodavnih usluga, u prvom koraku obuka šumara kao što je predloženo tokom ove misije,
- izrada nacionalne strategije savjetodavnih usluga,
- priprema godišnjih planova obrazovanja/obuke i savjetodavnih usluga,
- koordinacija savjetodavnih aktivnosti za PVŠ,
- koordinacija podrška aktivnostima UVŠ, neposredne aktivnosti su takođe obezbijeđene tokom ove misije,
- koordinacija, monitoring i kontrola aktivnosti za privatne šume, koje realizuju drugi partneri,
- pružanje informacija u vezi sa finansijskim mogućnostima PVŠ i prenos sredstava njima.

- Regionalni/lokalni nivo

- koordinacija i realizacija savjetodavnih aktivnosti za PVŠ,

- koordinacija, monitoring i kontrola skorašnjih aktivnosti za privatne šume na regionalnom i lokalnom nivou,
- koordinacija i realizacija aktivnosti za grupnu promociju - UVŠ,
- pružanje informacija o finansijskim mogućnostima PVŠ i prenos sredstava njima.

Neposredne aktivnosti jačanja kapaciteta za oba nivoa bi bile:

- nivo države
 - nacionalna i međunarodna iskustva,
 - program TOT,
 - kadrovsko upravljanje.
- regionalni/lokalni nivo
 - program TOF.

U početku, ovi eksperti neće biti angažovani na puno radno vrijeme iako bi bilo izuzetno korisno za UVŠ da imenuju jednog ili više predstavnika, koji su nadležni za razvoj i proširenje koordinacije, a naročito za povezivanje sa UŠ.

7.1.3 Plan jačanja kapaciteta za 2009.

Plan jačanja kapaciteta je već započeo održavanjem WS1 i WS3. Za 2009., MK predlaže određene aktivnosti, koje mogu biti osnova za buduće savjetodavne usluge.

Dijagram 1: Grafički pregled plana jačanja kapaciteta za 2009.

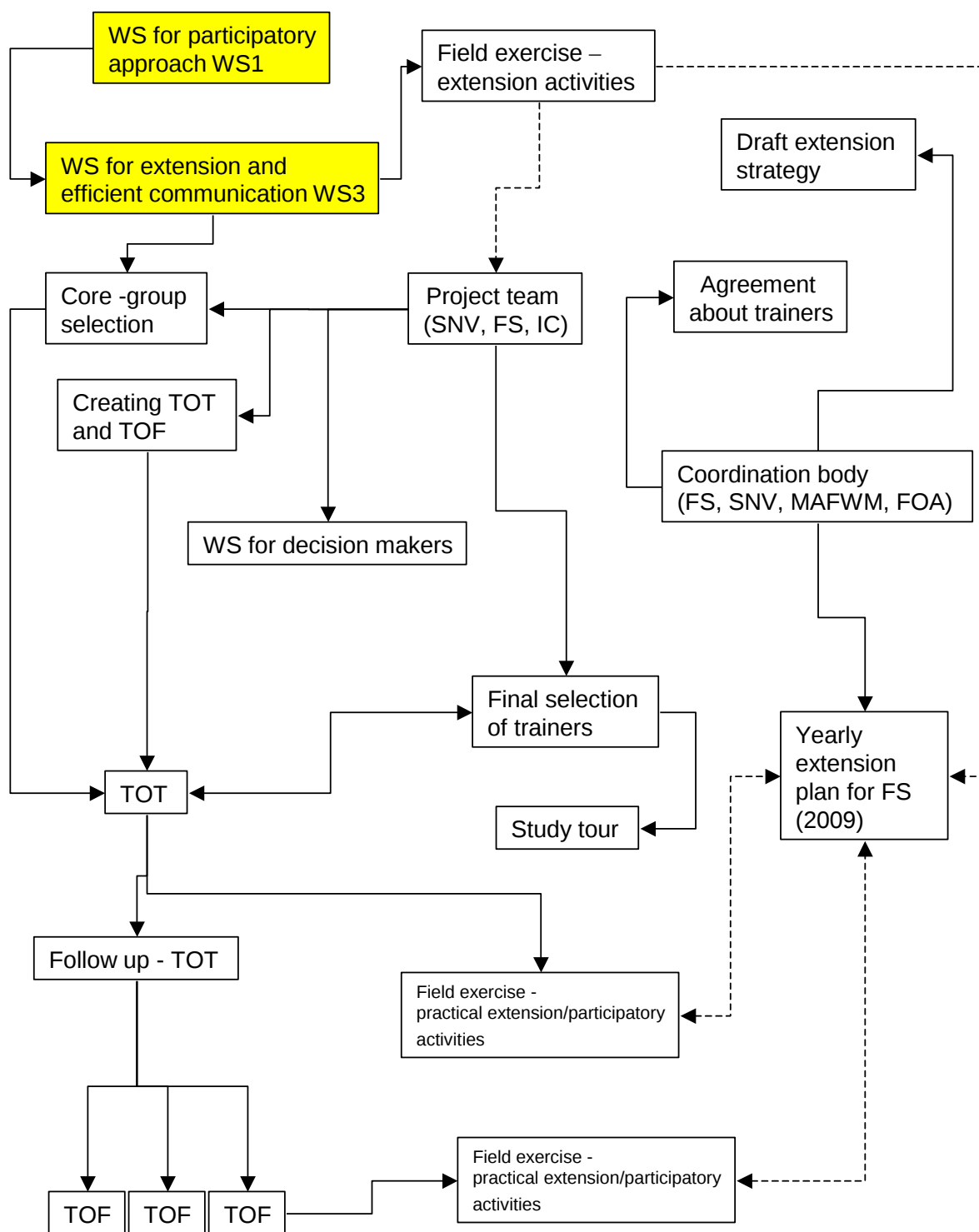


Tabela 18: plan jačanja kapaciteta – pristup savjetodavnim uslugama i participativni pristup

Aktivnost	Opis	Trajanje	Nadležnost
WS1	Održavanje WS za participativni pristup	Već urađeno	MK
WS3	Održavanje WS za savjetodavne usluge i efikasnu komunikaciju	Već urađeno	MK
Koordinaciono tijelo	Formiranje koordinacionog tijela u okviru projektnog tima, SF i UVŠ za koordinaciju svih budućih aktivnosti na jačanju kapaciteta.	Februar	UŠ, SNV, UVŠ
Rad na terenu – savjetodavna aktivnost	Treneri moraju realizovati najmanje jednu savjetodavnu aktivnost, koja je osmišljena kao vježba tokom WS3. ove aktivnosti treba da budu dio plana savjetodavnih usluga za 2009.	Januar, februar	Moraju izvještavati SNV ili koordinaciono tijelo o realizovanim aktivnostima
Osmišljavanje kursa za obuku trenera TOT i kurs za obuku šumara TOF	Zajedno sa projektnim timom MK pripremiti konačnu verziju kursa obuke za trenera i kursa za obuku šumara TOF, koju će sprovesti treneri.	Februar	MK zajedno sa timom projekta
Odabir ključne grupe	Odabrati ključnu grupu polaznika obuke. Ključnu grupu treba da čine polaznici sa WS1 i WS3, kao i nekoliko drugih kandidata (FS, FOA).	Mart	Tim projekta
WS/seminar za donosioce odluka	Jačanje svijesti o značaju jačanja kapaciteta i dobijanja podrške za buduće aktivnosti, mora se organizovati WS za donosioce odluka o savjetodavnim odlukama i participatorni pristup	Mart	MK u saradnji sa SNV-om
Izvođenje TOT	TOT sa glavnim ciljem edukacije trenera kao tima stručnjaka koji bi bili u mogućnosti da obuče šumare za korišćenje 2 modula: 1. participativni pristup TOT1, TOF1 2. savjetodavne metode sa efikasnom komunikacijom TOT2,	Mart, april	MK

Aktivnost	Opis	Trajanje	Nadležnost
	TOF2 pružanje savjetodavnih usluga na terenu sa vlasnicima šuma i UVŠ.		
TOT1	Participativni pristup - 2 dana obuke - 1 dan pripreme trenera za TOF2 - 4 dana izvođenja TOF2 od strane trenera	Mart, april	MK
TOT2	Savjetodavne metode - 1 dan pripreme trenera za izvođenje TOF2 - 2 dana izvođenja TOF2 od strane trenera - 1 dan demonstracije na terenu	Mart, april	MK
Konačan odabir trenera	MK daje predlog konačnog odabira trenera iz ključne grupe na osnovu glavnog kriterijuma „ko je spreman da učestvuje u procesu TOT“.	April	Tim projekta
Studijska posjeta	Studijska posjeta Sloveniji u organizaciji trenera	Mart, april	Uz pomoć MK, tim projekta će organizovati studijsku posjetu.
Rad na terenu – savjetodavna aktivnost	Treneri moraju realizovati najmanje jednu savjetodavnu aktivnost, koja je osmišljena kao vježba tokom TOT i TOF. Ove aktivnosti treba da budu dio savjetodavnog plana za 2009.	April, decembar	Moraju izvještavati koordinaciono tijelo o realizovanim aktivnostima
Nastavak TOT	Nakon što TOT budući treneri izvedu TOF obuku kao propratni proces pod supervizijom tima projekta. Ukoliko je neophodno, ponoviće TOF obuku pod kontrolom MK.	Maj - jul	
Dogovor oko trenera	Izvođenje obuke će zahtijevati određeni dodatni rad budućih trenera. Prema tome, važno je postići dogovor sa njihovim poslodavcima da im omoguće da pohađaju TOT, da pružaju TOF i da dobiju	Mart, april	

Aktivnost	Opis	Trajanje	Nadležnost
	određeni status za buduće savjetodavne usluge.		
Izvođenje TOF	Treneri izvođe obuku TOF u vidu aktivnosti jačanja kapaciteta	Od juna nadalje	Treneri u saradnji sa koordinacionim tijelom, kasnije UŠ
Nacrt savjetodavne strategije	Osnova za nacrt strategije je NŠPCG, usvajanje novog Zakona o šumama, moguće izmjene u organizaciji šumarstva i iskustvima stečenim pružanjem savjetodavnih usluga u 2009.	Septembar - decembar	Koordinaciono tijelo
Godišnji savjetodavni plan za UŠ (2009)	Ovaj plan mora sadržati sve očekivane aktivnosti (uglavnom će se realizovati tokom obuke).	Mart, maj	Koordinaciono tijelo u saradnji sa projektnim timom

Tabela 19: vremenski okvir aktivnosti za 2009.

Aktivnost 2009	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Rad na terenu – savjetodavna aktivnost												
Osmišljavanje TOT i TOF												
Koordinaciono tijelo												
Odabir ključne grupe												
WS za donosioce odluka												
Konačan odabir trenera												
Studijska posjeta												
Sprovođenje TOT												
TOT 1												
TOT 2												
Godišnji savjetodavni plan UŠ (2009)												
Rad na terenu – savjetovanje, PA												
Dogovor oko trenera												
Nastavak TOT												
Sprovođenje TOF												
Rad na terenu – savjetovanje, PA												
Nacrt strategije za savjetodavne usluge												

7.1.4 Jačanje kapaciteta sa neformalnim obrazovanjem

Važno je da stručno osoblje UŠ stekne neformalno obrazovanje u oblasti različitih stručnih sadržaja. Takvu edukaciju može da pruži najobučenije osoblje UŠ. Osim naučnih rezultata i iskustava, zaposlenima je potrebno i praktično znanje i vještine sa terena. Na taj način mogu razmijeniti iskustva i mogu zadržati određeni stručni status. Takvo neformalno obrazovanje ne zahtijeva posebne pripreme, velike finansijske resurse i posebne organizacione

sposobnosti. Može biti dio posla najstručnijih radnih mjesta na različitim organizacionim nivoima.

8 Organizovanje i vođenje međunarodne studijske posjete savjetodavne grupe koju čini ekspertska grupa sačinjena od predstavnika partnera

Studijska posjeta je bila planirana tokom ove misije. Nažalost, zbog birokratskih problema je morala biti otkazana (da je sve bilo organizovano i pripremljeno). Za potrebe edukacije, upoznavanja sa međunarodnim iskustvima u oblasti organizacione strukture UŠ i upoznavanja sa iskustvima u oblasti savjetodavnih aktivnosti i aktivnosti UVŠ, predlog MK je da odabrani budući treneri iz ključne grupe, predstavnici UVŠ i projektni tim učestvuju u studijskoj posjeti Sloveniji. Ova zemlja je dobar primjer:

- prezentovanja i funkcionisanja UŠ,
- pružanja savjetodavnih usluga,
- funkcionisanja UVŠ.

Posjeta će trajati pet dana i biće predstavljena slijedeća pitanja:

- organizacija i funkcionisanje UŠ i inspekcije, UVŠ i komore,
- pružanje savjetodavnih usluga,
- posjeta terenu u svrhu upoznavanja sa praktičnim pitanjima u upravljanju šumama i pružanjem usluga na terenu, kako sa stanovišta šumara, tako i sa stanovišta vlasnika šuma.

9 Aneks

Plan WS1: participativne metode

Misija: savjetodavni i participativni pristupi u šumarstvu

Mjesto: Podgorica, Crna Gora

Pružalac: Jurij Beguš

Datum: od 2. 12. 2008. do 5. 12. 2008.

Vrijeme: 9:00 – 17:00

Trajanje: 4 dana

Broj polaznika obuke: 13

Generalni plan:

Plan WS1			
Naziv:	Participativne metode		
Ciljevi:	1. Upoznavanje trenera sa načelima participativnog pristupa 2. Upoznavanje sa osnovnim participativnim metodama 3. sticanje praktičnog iskustva kako metode funkcionišu u stvarnom životu sa a. pojedinačnim posjetama FD1 b. održavanjem sastanaka sa partnerima FD2 4. Formiranje grupe budućih trenera		
Tema	Metod	Vrijeme	Resursi
Participativni metodi	Kratka predavanja, demonstracija na kompjuteru, praktični rad, rad na terenu	4 dana	PP prezentacije, štampani materijal, slajdovi, rad na terenu
Praktična vježba/rad na terenu:	Dan na terenu 1 – individualne/ male grupne posjete partnerima u šumarstvu za primjenu određenih participativnih instrumenata Dan na terenu 2 – grupni rad, priprema i održavanje sastanka		
2. 12. 2008 utorak	Participativne metode 1		
3. 12. 2008 srijeda	Participativne metode 2		
4. 12. 2008 četvrtak	Odlazak na teren prije podne, popodne samo-evaluacija, prezentacija posjeta, pripremanje za sastanak sa partnerima		
5. 12. 2008 petak	Sastanak sa partnerima, evaluacija		
Materijal:	Samolepljivi štapići Marker Flip chart Sell tape Papir A4 bijeli Papir A4 u boji Pasulj Post-it mali u tri boje Post-it 10x10 ili slično Lijepak Makaze Naljepnice	1 rolna 30 komada (tri boje) 10 (cijeli) 10 p 100 p 100 p 1 čaša 10 blokova 20 blokova 6 p 5 p 50 p	
Dan na terenu 1: cilj FD1 je uvježbavanje najmanje dva participativna metoda (PM) na terenu. Učesnici će se podijeliti u male grupe. U tim grupama će realizovati PM sa predstavnicima različitih partnera u šumarstvu. Potrebno nam je nekoliko predstavnika (najmanje 5-7) u blizini mjesta gdje je lociran projekat. Učesnici će ih posjetiti u njihovim kancelarijama na 2 do 3 sata i sa njima će uvježbavati različite participativne metode. Učesnici će morati da primijene najmanje 2 različita participativna metoda.			
Dan na terenu 2: cilj FD2 jeste uvježbavanje participativnih metoda tokom grupnog sastanka. Koristiće se jedan zaokružen lanac participativnih metoda (glasanje, H forma, bodovanje, akcioni plan).			

Vrijeme	Trajanje	Aktivnost	Napomene
		Dan 1 2. 12. 2008.	
9.00	60	Pripremanje WS1	
10.00	25	Dobrodošlica Uvod Ciljevi WS1	PPT 1PP
10.25	5	Formiranje grupa	Po tačkama u boji
10.30	20	Vizualizacija	Utvrdjivanje svih mogućih načina kontakata između šumarstva i drugih partnera
10.50	15	Izveštavanje	
11.05	25	Osnove participativnog pristupa I	PPT 2PP
11.30	15	Pauza	
11.45	20	Mapiranje – Socijalno mapiranje – Mapiranje ideja – Mapiranje mišljenja	Individualno mapiranje doma učesnika
12.05	10	Izveštavanje u parovima	
12.15	5	Komentarisanje vježbe, metod	
12.20	20	Mapiranje stanja šuma u CG	Formiraju se grupe prema radnom iskustvu učesnika
12.40	15	Izveštavanje o rezultatima	
12.55	15	Kratko predavanje o mapiranju	PPT 3PP
13.10	60	Ručak	
14.10	10	“Saboteur” vježba	Predstavljanje koncepta sabotera
14.20	15	Brainstorming – načini sabotaže, a zatim sabotaža sabotera	Analiza načina na koje se može djelovati kao saboter (uglavnom usmeno) očekivanja sabotera i upravljanje
14.25	20	Prepreke dobroj fasilitaciji	PPT 4PP
14.45	45	Formiranje/ponovno okupljanje grupa za H -forme i slike Predstavljanje i praktično upoznavanje sa H-formama.	Utvrdjivanje načela participativnog pristupa i prepreka dobroj fasilitaciji. Grupni rad na pregovorima i jačanje tima.
15.30	15	Pauza za kafu	
15.45	50	Analiza i izveštavanje o vježbi Svaka grupa naizmjenično vrši punu analizu – druge grupe dodaju svoje komentare	PPT 5PP
16.35	10	Primjeri H-dijagrama	PPT 5PP
16.45	10	Podjela uloga – planiranje dobre fasilitacije	
16.55	5	1 minut – uloge	
17.00	15	Zatvaranje	Rekapitulacija dana 1 Instrukcije i pregled dana 2
		Kraj dana 1	
		Dan 2 3. 12. 2008.	
9.00	10	Osnove PA II	PPT 6PP
9.10	5	Vremenski okvir Predstavljanje vremenskog okvira Pokazivanje fleksibilnosti u utvrđivanju	PPT 7PP

Vrijeme	Trajanje	Aktivnost	Napomene
		vremenskog okvira Predstavljanje primjera opšte i tematsko, grupno i individualno.	
9.15	5	Formiranje grupa po mjestu gdje žive	
9.20	10	Individualni vremenski okviri za edukaciju	Utvrđivanje vremenskog okvira – jačanje samopouzdanja
9.30	15	Grupna vježba: istorijat šumarstva u CG	Grupna vježba - (ponovno) povezivanje drugog dana – kolege rade zajedno. Predstavljanje istorijata šumarstva i promjena u politici i stavovima. Pokazati kako ga koristiti za buduće planiranje /postavljanje ciljeva.
9.45	15	Izveštavanje	Predstavljanje gledišta na istorijat i budućnost Objedinjavanje različitih znanja
10.00	5	Vremenski okvir (nastavak) Vremenski okvir za planiranje sezonskog kalendara	PPT 7PP
10.05	10	Venn dijagrami Predstavljanje Venn dijagrama Predstavljanje primjeta i objašnjavanje Venn dijagrama	PPT 8PP
10.15	15	Venn dijagram, vježba Eksterni odnosi šumarstva CG	Sticanje iskustva i pouzdanja u proces izrade Venn dijagrama
10.30	15	Pauza	
10.45	30	Nastavak vježbe Venn dijagrama	
11.15	20	Izveštavanje	
11.35	25	H dijagram, vježba „Kako ocjenjujete poziciju šumarstva CG u društvu“	Davanje primjera logičkog procesa korišćenjem različitih metoda
12.00	15	Bodovanje: načini poboljšanja eksternih odnosa šumarstva CG	Davanje primjera logičkog procesa korišćenjem različitih metoda Korišćenje ishoda H-forme Praktično upoznavanje sa bodovanjem parova.
12.15	90	Ručak	
13.30	25	Vježba – akcioni plan	Davanje primjera logičkog procesa korišćenjem različitih metoda Korišćenje ishoda (prioriteta) bodovanja parova za utvrđivanje reda u akcionom planu.
13.55	25	Izveštavanje	
14.20	10	Rekapitulacija dana 2	
14.30	40	Formiranje parova po mjesecu rođenja i vježba sa praznim poljima	Podstaci učesnike da prečiste znanje stečeno u okviru modula.
15.10	30	Brifing o radu na terenu	Predstaviti primjere koraka koje treba preduzeti u pripemanju događaja vezanog za participativne pristupe.

Vrijeme	Trajanje	Aktivnost	Napomene
15.40	80	Priprema rada na terenu	Predstavljanje iskustava u pripremanju stvarnog događaja.
15.00		Kraj dana 2	
Dan 3 4. 12. 2008.			
9.00	240	Dan na terenu 1	
13.00	60	Ručak	
14.00	10	Analiza rezultata prethodne vježbe	PPT 10PP
14.00	90	Izveštavanje, analiza i samo-evaluacija dana na terenu 1	
15.30	15	Pauza	
15.45	15	Održavanje sastanka	PPT 9PP
16.00	60	Pripreme za dan na terenu 2	
Dan 4 2. 12. 2008.			
9.00	60	Pripremanje sastanka sa partnerima u šumarstvu – dan na terenu 2	
10.00	120	Održavanje sastanka	
12.00	30	Analiza izvođenja sastanka	
12.30		Kraj dana na terenu 2	

Plan WS2: sastanak i WS sa predstavnicima UVŠ**Misija:** savjetodavni i participativni pristup u šumarstvu**Mjesto:** Berane, Crna Gora**Pružalac:** Jurij Beguš**Datum:** 9. 12. 2008**Vrijeme:** 12:00 – 15:00**Trajanje:** 1 dan**Broj trenera:** 19**Opšti plan:**

Plan WS2			
Naziv:		Promocija grupe	
Ciljevi:		1. predstavljanje značaja UVŠ 2. predstavljanje iskustava iz Slovenije 3. procjena obima posla UŠ 4. predstavljanje različitih opcija savjetodavnih usluga u šumarstvu 5. dobijanje njihove vizije o savjetodavnim potrebama za VŠ u CG	
Tema	Metod	Vrijeme	Resursi
Savjetovanje, promocija grupe, ocjena odnosa između šumara i VŠ, savjetodavne potrebe	Kratka predavanja, demonstracija na kompjuteru, praktični rad, dani na terenu	1 dan	PP prezentacije, štampani materijal, slajdovi

Plan WS3: savjetodavne metode i efikasna komunikacija u šumarstvu**Misija:** savjetodavni i participativni pristup u šumarstvu**Mjesto:** Berane, Crna Gora**Pružalac:** Jurij Beguš**Datum:** od 10. 12. 2008. do 11. 12. 2008.**Vrijeme:** 9:00 – 17:00**Trajanje:** 2 dana**Broj trenera:** 13**Opšti plan:**

Plan WS3			
Naziv:	Savjetovanje u šumarstvu		
Ciljevi:	1. upoznavanje trenera sa savjetodavnim uslugama 2. upoznavanje sa različitim pristupima i praksama savjetodavnih usluga u šumarstvu 3. upoznavanje sa osnovnim pravilima efikasne komunikacije sa vlasnicima šuma i upoznavanje sa osnovnim pravilima rješavanja konflikata		
Tema	Metod	Vrijeme	Resursi
Savjetovanje	Kratka predavanja, demonstracija na kompjuteru, praktični rad, dani na terenu	4 dana	PP prezentacije, štampani materijal, slajdovi, posjeta terenu
Materijal:	Samolepljivi štapići Marker Flip chart Sell tape Papir A4 bijeli Papir A4 u boji Pasulj Post-it mali u tri boje Post-it 10x10 ili slično Lijepak Makaze Naljepnice	1 rolna 30 komada (tri boje) 10 (cijeli) 10 p 100 p 100 p 1 čaša 10 blokova 20 blokova 6 p 5 p 50 p	

Vrijeme	Trajanje	Aktivnot	Napomene
Day 1			10. 12. 2008
9.00	60	Priprema WS2	
10.00	15	Dobrodošlica Uvod Ciljevi WS2	PPT PP1
10.15	20	Istorijat savjetodavnih usluga	PPT PP2
10.35	20	Vizuelizacija postojećih savjetodavnih usluga u CG	Podjela u grupe
10.55	20	Izvjestavanje po grupama	Brainstorming različitih situacija
11.15	15	Osnove savjetodavnih usluga u šumarstvu	PPT PP3
11.30	15	Pauza	
11.45	15	Osnove savjetodavnih usluga u šumarstvu	PPT PP3

Vrijeme	Trajanje	Aktivnot	Napomene
12.00	60	Efikasna komunikacija sa vlasnicima šuma – vježba „prvi utisak“	PPT PP4
13.00	60	Ručak	
14.00	30	Upravljanje konfliktima	PPT PP5
14.30	60	Venn dijagram Izvještavanje	Moguće ciljne grupe za savjetodavne sluge u šumarstvu CG
15.30	15	Pauza	
15.30	30	Vježba – savjetodavne potrebe vlasnika šuma i drugih partnera Upoređivanje sa rezultatima WS2	Proces afiniteta
16.00	50	Situaciona analiza	PPT PP6
16.50	10	Zatvaranje	Rekapitulacija dana 1
Dan 2 11. 12. 2008.			
9.00	10	Partneri u savjetodavnim uslugama u šumarstvu	PPT PP7
9.10	30	Obrazovne potrebe šumara za pružanje savjetodavnih usluga	Brainstorming i glasanje
9.40	50	Načini pružanja i vrste savjetodavnih usluga, načini informisanja, praktična iskustva	PPT PP8
10.30	15	Pauza	
10.45	15	Evaluacija savjetodavnih usluga u šumarstvu	PPT PP9
11.00	45	Praktična vježba	Svaka grupa učesnika mora definisati problem, ocijeniti obrazovne potrebe, identifikovati ciljne grupe, razviti obrazovni cilj i predložiti obrazovni program za potrebe ostvarivanja cilja. Ova vježba je osnova za praktični rad svakog učesnika na terenu.
11.45	15	Jačanje kapaciteta za potrebe savjetodavnih usluga u šumarstvu	PPT PP10
12.00	10	Propratne aktivnosti	PPT PP11
12.10	10	Zatvaranje	Rekapitulacija dana 1.
12.20	10	Evaluacija WS1 i WS2	